

Maalaus: Uppalan talo vanhassa paikassa Seinäjoen rannalla

Toukokuu 2005

UPPALAANEN

Tässä numerossa:

Tervehdys

Uppala pelastettiin

Toimintakertomus

Emmanuel Jouppilan tappo

Eräs Suomen kaartin sotilashauta Liettuassa

Näyttelijätär, teatterinjohtaja Hilma Rantanen-Pylkkänen

Antti Eliaanpoika Latva-Nikkolan perheen etsintä

Marketta Valentintytär Rannan jälkiä Mäki- Keski-Koivistoon

Lyhyesti: Arvi Malmivaara

Ilmari Vuorjoki in memoriam

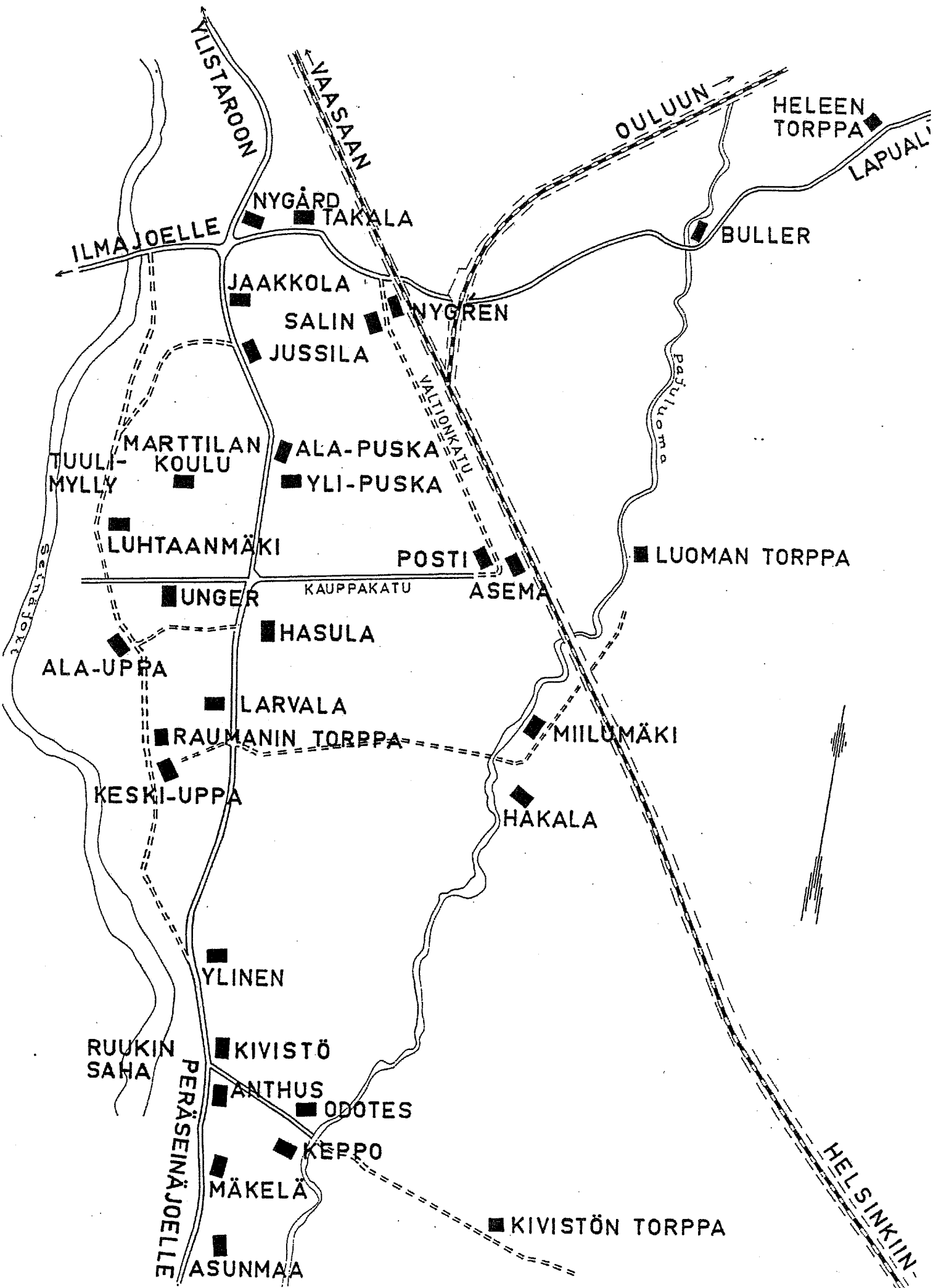
Upan sukuhaarat: Skytät ja Kytät

Rinta-Kytän mumma 100v.

Mistä tulivat sukunimet Skyttä ja Kyttä ?

Sukuviesti 1

SEINAJOEN TALOJA 1880 - LUVULLA

TERVEHDYS UPPALAASET!

Tämä vuosi on alkanut Uppa- sukuseurassa antoisasti. Osallistuimme Seinäjoen sukumessuille ja pöytämme ääressä kävi varsinainen kuhina. Viitalan Soile oli varsinainen rippikirjojen myyntitykki ja 50 rippikirjaa Upan taloista ja torpista löysi uuden onnellisen omistajan. Rippikirjoja on kuitenkin jäljellä vielä 50 kpl, joten ostamaan vain ja uusintapainostakin pitää ryhtyä ajattelemaan, samoin jatkoa 1850 eteenpäin.

Sen verran olen tuota jatkoa rippikirjoihin katsellut, että vaikka Upan taloista miehiä kuolikin tauteihin ja talot pilkottiin, niin kuitenkin tiluksia siirtyi oman suvun jäsenille. Esimerkiksi uusi Larvalan omistaja kuului Upan sukuun, Hakalan torpasta tuli varsin menestyksekkäs tila Pajuluoman pojan luotsaamana, Kepossa hääri Asunmaan torpparin eli Upan oman pojan poika Tuomas ja nykyisen Talan markillahan oli Björkqvist, jonka vaimo oli myöskin tuota Pajuluoman haaraa ja ellei joku nyt tiedä niin Pajuluomanhan perusti Upan poika Iisakki. Toisin sanoen ei Uppa ihan tuuleen kadonnut, joskin nimi on täysin Seinäjoelta kadonnut.

Sukuun kuuluvien etsintä on täydessä käynnissä ja rekisterissäni on nyt 60000 nimeä. Kesällä pidämme lomaa ja syksyllä taas uudella innolla etsimään kadonneita lampaita, tosin kaikkia emme tule koskaan löytämään. Onhan se tietenkin vinkki, kun muutto-ilmoituksessa on muuttanut Suomeen, että eteläänhän he ovat matkanneet, mutta minne tai kuten Iisakki Pajuluoman tytär Anna on perheineen muuttanut länsipohjaan, siis minne? Lukemattomia henkilöitä on ihan mahdollon jäljittää ja olisikin mukavaa että, jos joku sukututkija löytää harvinaisen reitin Uppaan niin ilmoittaisi siitä myös minulle.

Ahon Marita on laittanut tuulemaan monella tavalla. Hän on tutkinut ja kirjoittanut tähän lehteen Kytästä useammankin artikkelin ja lisäksi hän on tehnyt jäsenkampanjan oman haaransa sukulaisille, joten kiitos Marita kovasta työstäsi. Jäseniksi ilmoittautuvia odotamme muutenkin lisää, joten ei kun soittamaan Pirjolle. Näitä lehtiä ei ilman jäsenmaksuja voida julkaista.

Tähän numeroon olemme saaneet mukavasti aineistoa kesälukemiseksi ja toivoisinkin, että mahdollisimman moni tarttuisi kynään ja kertoisi elämästään tai kirjoittaisi mummonsa tai vaarinsa elämästä. Ulkosuomalaisiltakin odottaisin heidän kertomuksiaan, miten esim. Amerikassa on pärjäilty ja selvitty vaikeuksista ja miten elämä nyt sujuu.

Hedbergin Merja ja Vuorjoen Kirsi ovat koonneet tämän lehden, lisäksi Merja on tehnyt merkittävän tutkielman sukumme näyttelijätär/filmitähdestä Hilma Tähtinen-Rantasesta. Mikäli Hilman sukulaiset lukevat tämän artikkelin niin voisivat ottaa yhteyttä ja kertoa löytyykö heidän lähipiiristään muitakin kulttuuria harrastavia henkilöitä ja muutenkin tämä haara puuttuu tiedostostani nykypäivään täysin.

Edellisessä joulukirjeessä kerroimme Mäkynen Rauhasta ja siinä oli erinäisiä virheitä, joten tässä korjaukset. Rauha ei suinkaan enää kulkenut pitkospuita pitkin Nurmon kirkkoon, vaan hänen isovanhempansa. Rauha sai kulkea ihan oikeaa tietä pitkin. Rauhan äiti oli omaa sukua Väljä eikä suinkaan Rauha. On todella ihanaa, että meillä on suvussa tuollaisia rautarouvia, joiden muisti pelaa ja energiaa riittää. Olen tässä usein ajatellutkin, että Uppaaset on ollut varsin pitkäikäistä porukkaa jo vuosisatoja, joten pitkäikäähän se fyysinenkin kunto hyvässä vireessä, niin saamme pitää vielä monet mukavat sukujuhlat.

Uppalainen sisarsuku Wegelius pitää elokuun 20 päivä sukukokouksen Marttilan tallilla Seinäjoella, joten sinnekin voi osallistua ja ilmoittautua voi 15.7. mennessä Matti Sippolalle puh. 0500 605816. Ohjelmaan kuuluu ruokailu 22-25 €, kokous, tutustuminen Lakeuden ristiin sekä vanhaan Uppalaan eli Talan taloon.

Meidän oma sukukokous pidetään vuoden 2006 kesäkuussa ja siitä kerromme sitten kevään numerossa enemmän. Toivotan teille hyvät sukulaaset mahdollittoman lämmintä kesää ja pidetään yhteyttä aina tarvittaessa.

Pirjo Hynninen

UPPALA PELASTETTIIN

Uppalan eli Talan talon päärakennus ja pihapiiri Seinäjoella saatiin jokseenkin toivomusten mukaisesti säilytettyä. Kaupunki ei kuitenkaan ollut halukas lunastamaan taloa ja korjaamaan sitä rahanpuutteen vuoksi?

Talo pidetään jatkossa asuinrakennuksena. Rakennusliike Konte on lupautunut huolehtimaan talosta ja sen säilymisestä. Valitettavasti suvusta ei löytynyt ainakaan näillä näkymin halukasta ostajaa ja peruskorjaajaa.

Talo olisi ollut ihanteellinen kylätaloksi. Saamme kuitenkin iloita siitäkin mitä saimme aikaan ja toivotaan, että talon ostaa joku kekseliäs ja toimielias henkilö, joka löytää talolle hyvää käyttöä muuhunkin tarkoitukseen kuin asumiseen ja että me sukuun kuuluvatkin pääsisimme joskus sinne tutustumisretkille ja kuvittelemaan entisajan elämää.

Pirjo Hynninen

SEINÄJOEN UPPA-SUKUSEURAN TOIMINTAKERTOMUS VUODELTA 2004

Sukuneuvoston kokoontuminen

Sukuneuvosto on kokoontunut vuoden aikana kerran (19.2), jolloin se hyväksyi laaditun jäsenhankintakirjeen ja toimintasuunnitelman vuodelle 2004. Päätettiin myös, että Anne Ketelimäki ottaa vastaan uusia jäseniä ja Pirjo Hynninen sekä Reijo Leppilähti tarkistavat ehdokkaiden kuulumisen sukuun. Seuran rekisteröityminen ry:ksi ei ollut sukuneuvoston mielestä ajankohtaista. Kokouksessa päätettiin myös että sukuseura osallistuu Seinäjoen sukuseuran talvipäiville omalla pöydällä.

Tutkimus- ja julkaisu toiminta

Kevät- ja syyskauden aikana tutkimusryhmän ydinjoukko kokoontui torstai-iltaisain Seinäjoen kaupunginkirjaston sukututkimushuoneeseen tutkimaan Upan sukua. Pääasiallisena tutkimuskohteena oli toimintasuunnitelman mukaisesti Matti Tuomaanpojan ja Liisa Yrjänäntyttären jälkipolvet, joiden tutkimuksessa edistyiinkin hyvin vuoden aikana. Lisäksi muihin sukuhaaroihin saatiin myös täydennystä. Uppalaisten määrä Pirjo Hynnisen ylläpitämässä sukutiedostossa kasvoi vuoden aikana n. 10 000. Vuoden loppuun mennessä uppalaisia on koossa kaiken kaikkiaan 54 000 henkilöä.

Tärkeimpiä uusia löytöjä: Jaakko Erkinpojan vaimoksi on vahvistunut Barbro Matintytär. Latva-Nikkolan Eliaan poika Antti on edelleen kateissa, mutta hänen vaimonsa Liisan ja tyttärensä Susannan olemme löytäneet Ilmajoen Yli-Rahnaston Nopan torpasta ja Susannalta löytyikin paljon jälkipolvia, samoin löysimme Antin kaksi muuta lasta Tuomaksen sekä Justiinan. Justiina oli avioitunut Petolahdessa Carl Mikonpoika Liljestrantin kanssa ja heille syntyi ensimmäinen lapsi Pörtomissa ja seuraavat lapset syntyivätkin sitten Ilmajoen Taloselassa, jossa Carl oli torpparina.

Samaan aikaan kun Antti muutti Pörtomiin, teki muuttopäätöksen myös Antin vaimon Liisan sisar Marketta, joka oli aviossa Tuoman Simonpoika Yli-Upan kanssa. Myös Tuomaksen jälkeläisiä olemme tavoittaneet ja heitä löytyy Petolahdesta nimillä Söderback ja Westerback eli nämä haarat ovat luultavasti nykyään hyvin ruotsinkielisiä ja heillekin olisi mukava saada tietoa suvustamme

Myös muilta tutkijoilta saadut tiedot yhdistettiin Upan sukutiedostoon. Juuria- toimikunnan Upan sukua koskevat tutkimukset ovat olleet hyvää lisä tutkimustoimintaan. Tämän lisäksi on koottu kansiin Upan suvun kuusi ensimmäistä polvea ja tietojen tarkistus- ja täydennystyö on meneillään.

Jo vuonna 2003 aloitettu ”Uppa 1675-1846” – rippikirjajulkaisu saatiin painosta toukokuussa 2004. Siitä tuli 40-sivuinen tuhti paketti Upan talon historiaa, jossa yhdistyy perinteinen tarkka rippikirjojen puhtaaksikirjoitus ja uudenlainen kertomuksen muotoinen selittävä tekstiosa.

Julkaisun hinnaksi määriteltiin 8 euroa. Julkaisua on myyty n. 70 kpl.

Jouluksi ilmestyi ensimmäinen Uppa-utiset- lehti, jossa oli joulutoivotusten lisäksi tietoa Upan sukuseuran vuoden 2004 toiminnasta, Rauha Mäkysen muisteloita ja joulupukin historiaa. Lehti postitettiin kaikille jäsenille ja myös muille aktiivisille uppalaisille jäsenkeruumielessä.

Tiedotustoiminta

Rippikirjajulkaisun tultua myyntiin sitä on markkinoitu lähinnä jäsenkirjeellä, messuilla ja Sukujutut-sivustossa olevan Upan sukuseuran sivun kautta. Myös paikallisia lehtiä tiedotettiin uudesta julkaisusta. Juttu julkaistiin Ilmajoki-lehdessä.

Internet-sivustoja mietittiin ja koottiin syksyllä 2004, mutta asiassa ei päästy vielä toteuttamisvaiheeseen, koska vastuullista sivustojen teknistä toteuttajaa ei vielä löytynyt. Kehitystyötä on tarkoitus jatkaa. Sivustojen suunnittelussa oli mukana Pirjo Hynninen, Anne Ketelimäki, Merja Hedberg ja Marita Aho.

Wegeliussukuseuran tiedotuslehdessä ilmestyi juttu Upan sukujuhlista helmikuussa ja Eteläpohjalaiset Juuret-julkaisussa 2-2004 on ollut julkaisutiedote. Uppa- sukuseura oli esillä myös taistelussa Uppalan talosta.

Taistelu Uppalasta

Rakennustoimisto Konte piti lehdistötilaisuuden kutsuille tahoille 14.6 ostamansa Uppalan eli Talan talon ja sen pihapiirin kohtalosta. Paikalle oli kutsuttu median lisäksi Upan ja Wegeliuksen sukuseurat. Suunnitelman mukaan Uppa-Wegeliuksen puistoon rakennetaan 100 asunnon rivi- ja kerrostalot, mutta historiallinen Uppalan päärakennus säilytetään. Tilaisuudessa esiteltiin myös Seinäjoen kaupungin tekniikkakeskuksen vastavalmistunut kaavaehdotus. Pirjo Hynnisen aktiivisten yhteydenottojen ansiosta myös vielä melko tuntematon Uppa-sukuseura nimettiin yhdeksi osalliseksi kaavoitussuunnitelman valmistelussa. Tiedotustilaisuus uutisoitiin näytävästi Ilkassa ja Pohjalaisessa.

Tiedotustilaisuuden jälkeen Uppa-sukuseura toimi yhdessä Wegeliuss-seuran ja Maakuntamuseon kanssa sen puolesta, että Uppalan pihapiiri säilyisi kokonaisuutena eikä uudisrakennuksia tulisi liian lähelle pihapiiriä. Uppa-sukuseura teki muutosehdotuksen kaavoitukseen ja kirjoitti Hynnisen ja Hedbergin allekirjoittaman yleisönosastokirjoituksen aiheesta Ilkkaan ja Etelä-Pohjalaiseen. Tuloksena oli, että kaavoitusta muutettiin suotuisampaan suuntaan.

Muu toiminta

- Seinäjoen sukuseuran talvipäivillä Uppa-sukuseuralla oli oma esittelypöytä
- Sukuneuvoston virkistyspäivä vietettiin toukokuussa Ähtärissä Hynnisten mökillä
- Matka Vaasan maakunta-arkistoon toteutettiin alkukesästä

- Pirjo Hynninen ja Merja Hedberg osallistuivat Ilkka-suvun sukutapaaminen kesällä Ilmajoen vanhassa Loukasmäessä
- Pirjo Hynninen ja Merja Hedberg kävivät haastattelemassa uppalaista 87-vuotiasta Rauha Mäkystä
- Pirjo Hynninen, Anne Ketelimäki ja Soile Viitala osallistuivat Uppa- sukuseuran edustajina Kuulutko sukuuni- tapahtumaan Vantaalla 16.10

Seinäjoen Uppa- sukuseuran sukuneuvoston jäsenet:

Kirsi Vuorjoki	Nyrhilänmäentie 47, 62190 Ruha, 050-3559700
Väinö Sointula	Kivisaarentie 5 C 5, 60510 Hyllykallio, 06-4170449
Anne Ketelimäki	Purilaantie 8 D, 60200 Seinäjoki, 06-4174143
Tellervo Leinonen	Kaivoskuja 7, 02730 Espoo, 09-854 99420, 040-8336997
Merja Hedberg	Halkonevantie 200 A 60450 Munakka, 044-3322271
Pirjo Hynninen	Honkakuja 60100 Seinäjoki, 06- 4121153
Pekka Siltanen	Ruuhirinne 6, 60220 Seinäjoki, 06-423 5765
Reijo Leppilähti	Leppilähdentie 26,60550 Nurimo, 06-4127104
Antti Mäkelä	Koulukatu 39 B, 65100 Vaasa, 040-7334154

EMANUEL JAAKONPOIKA JOUPPILAN (LEHTIMÄKI) TAPPO

Syntynyt 17.11.1841. Kuollut 31.5.1874 puukotuksen seurauksena. Tekijä kuusinkertainen Uppalainen Juhani Heikkilä.

Isännöi Ala-Jouppilan taloa yhdessä veljensä Salomonin kanssa. Kuoli puukoniskun seurauksena 32-vuotiaana. Tapaus käsiteltiin Ilmajoen käräjillä, seuraavassa selostus tapahtuneesta kärjäpöytäkirjojen perusteella. Emanuelin taposta syytettiin torpparipoika Hermanni Hermanninpoika (synt. 1848) Ojalaa eli Jouppia (mahdollisesti Kivistön torppa).

Poliisitutkinnan ja todistajanlausuntojen mukaan tapahtumasarja puukotukseen kulki suunnilleen näin: Hermanni Ojala oli sunnuntaina 31. toukokuuta noin kahdeksan aikaan illalla ollut Emanuel Jouppilan ja joukon muita miehiä kanssa Jussilan talossa Seinäjoen kylässä siemailemassa olutta, kun hän ja Emanuel olivat joutuneet sanaharkkaan. Riita oli muuttunut pian pieneksi käsikähmäksi. Emanuel oli päässyt voitolle ja ajanut Hermannin ulos talosta. Myöhemmin Emanuelin lähtiessä ulos oli Hermanni hyökännyt talon pihassa hänen kimppuunsa yrittäen lyödä häntä viinapullolla. Tälläkin kertaa Emanuel voitti tappelun ja painoi Hermannin maahan. Emanuel poistui talollinen Matti Joupin seurassa. He kulkivat maantietä Jaakkolan talon ohi kohti kotia. Hermanni Ojala oli lähtenyt yhdessä talollisenpoika Jaakko Antinpoika Ojalan kanssa seuraamaan parivaljakkoa. He saivat Emanuelin ja Matin juosten kiinni Nygårdin kestikievarin lähellä olleessa tienhaarassa. Äkkiä arvaamatta Hermanni antoi Emanuelille niin voimakkaan puukoniskun rintakehään, että tämä kuoli puolen tunnin kuluttua tapahtuneesta. Emanuelin vaimo kuoli asiasta puolenyön aikaan. Tällöin Hermanni Ojala oli jo vangittuna Ala-Marttilan talossa.

Lääkärinlausunnon mukaan Emanuel kuoli selvästi puukoniskun seurauksena. Hermanni Ojalaa kuvattiin lyhytkasvuiseksi, mutta voimakasrakenteiseksi. Ikää hänellä oli tappohetkellä 26 vuotta (synt. 1848). Itse Hermanni kertoi oikeudessa juoneensa Jussilassa olutta ja olleensa jonkin verran juovuksissa. Hän kertoi Emanuelin ilman syytä tarttuneen häntä kurkkuun ja heittäneen maahan sekä uhanneen pahoinpidellä hänet. Tämän jälkeisistä tapahtumista ei hän omien sanojensa mukaan muistanut mitään ennen kuin heräsi vangittuna taposta.

Asianosaisena tapauksessa oli Emanuelin leski, toinen vaimo Sofia Mikontytär ja todistajia kaikkiaan kahdeksan: Sofia Jussila, Loviisa Sabel(?), Salomon Luoma, Juho Moisio, Matti Jouppi, Juho Korpi, Leena Kaisa Jussila ja Hermanni Jouppila. Lisäksi lausunnon antoivat Emanuelin sisarenpoika Juho Luikka sekä Jaakko Jaakkola. Oikeuden päätöksessä Hermanni todettiin syylliseksi tappoon, ja hänet tuomittiin kahdeksitoista vuodeksi vankeuteen Turun vankilaan. Lähteet: Ilmajoen tuomiokunnan pöytäkirjat (Vaasan maakunta-arkisto), Ilmajoen pitäjän kärjäkunta, varsinaiset pöytäkirjat, C1, a 23 1874 I (1. käsittely 22.6.1874, asia 145) ja C1 a 24 1874 II (2. käsittely 24.7.1874, asia 6). (Juhani Heikkilä)

Surmaaja Hermanni Hermanninpoika on myöskin Upan sukuun kuuluva. Hän oli Simon Yli-Upan ja Erkki Uppa/Latva-Nikkolan jälkeläinen. Hermannin isä ja Emmanuel olivat pikkuserkkuja keskenään. Emmanuel oli Jaakko Matinpoika Upan tyttären Kaarina Rinta-Röyskön jälkeläinen. Emmanuel on Juhani Heikkilän äidin isän isän isä. (Pirjo Hynninen)

Helena Schjerfbeck: Haavoittunut soturi hangella, 1880

ERÄS SUOMEN KAARTIN SOTAHAUTA LIETTUASSA KRIMIN SODAN AIKANA

Vaikka Suomi kärsi Krimin sodassa suuria aineellisia vahinkoja mm. menettäen suuren osan kauppalaivastostaan, jäivät ihmishenkien menetykset hyvin vähäisiksi. Kaikkiaan vain noin 109 suomalaista sotilasta ja siviiliä kaatui tai sai surmansa maamme rannikolla ja saaristossa käydyissä taisteluissa sekä pommituksissa.

Sen sijaan Suomen Kaarti eli Henkivartiövän 3. Suomen Tarkk'ampujapataljoona, joka lähetettiin 18.3.1854 ainoana Suomen sotaväen joukko-osastona maamme rajojen ulkopuolelle, menetti sotilaita siihen nähden ainakin kuusinkertaisesti. Pataljoona oli ensin Pietarissa sikkäläisen varuskunnan apujoukkona, sitten keisarin lähimpänä henkivartiona Pietarhovissa syksyyn asti. Se komennettiin sieltä Venäjän länsirajalle vartiotehtäviin. Marssittuaan puolitoista kuukautta se saapui 13.11.1854 Pohjois-Liettuassa olevaan Rokiskisin kauppalaan, jonka lähiympäristöön se oli määrätty talvileiriin.

Tästä alkoi Suomen Kaartille via dolorosa, sillä kulkutaudit alkoivat harventaa tuhoisasti sen rivejä. Kaarti ei joutunut sotaretken aikana ampumaan ainoatakaan laukausta vihollista kohti, mutta silti kuolleisuus saavutti yhtä suuret mittasuhteet kuin verisessä sodassa. Pataljoona menetti virallisten lukujen mukaan rauhan solmimiseen 30.3.1856 mennessä kaikkiaan 3 upseeria, 1 sotilasvirkamiehen ja 654 tarkk'ampujaa. Luku on ilmeisesti liian alhainen, sillä siihen ei sisälly 154 miestä, jotka lähetettiin venäläisiin sairaaloihin ja lasareteihin ja jotka näyttävät kadonneen sille tielleen. Kokonaismäärä kohoa näin ollen vähän yli 800 sotilaaseen. Mustin kuukausi sattui maaliskuuhun v.1855, jolloin tauteihin menehtyi 115 henkeä.

Suurin osa kuoli tyfukseen, osa myös koleraan. Tyfus taas saattoi yhtä hyvin olla lavantautia, pilkkukuumetta tai toisintokuumetta, sillä 1800-luvulla ei osattu erottaa näitä oireiltaan toisiaan muistuttavia tauteja. Vaikka aikalaiset pitivät sairautta lavantautina, sen ei välttämättä tarvitse olla oikea diagnoosi kaikissa tapauksissa. Kirjoitettiinhan nämä

taudit kuolinsyytilastossakin vuodesta 1812 lähtien samaan sarakkeeseen nimekkeellä »tyfus». Muistona näiltä synkiltä ajoilta on Suomen Kaartin henkiin jääneiden sotilaiden keväällä v.1855 sairastuneeseen kuolleille aseveljilleen pystyttämä graniittiin hakattu hauta Skapiskisissa Liettuassa.

Siellä toimi saman vuoden tammikuusta toukokuuhun pataljoonan kenttäsairaala entisen dominikaaniluostarin tiloissa. Kaikkiaan 220 vainajaa haudattiin tänne joukkohautaan Svedukalnis (Ruotsalaisten kumpu) -nimiselle kumpareelle, jolle istutettiin myös puita ja köynnöskasveja.

Koko hautakivi muistolaattoineen on varastettu v. 1973. Laatussa oli sekä latinan- että suomenkielinen teksti. Edellinen, joka oli vielä v. 1964 selvästi nähtävissä, kuului näin: »HIC REQUIESCUNT CCXX MILITES EX COHORTE PRAETORIA FINNICA. HOSTIAE EPIDEMIAE TYPHOSAE ANNO GRATIAE MDCCCLV LUGENTES SODALES HOC MONUMENTUM CONSECRAVERUNT.» Suomenkielinen teksti on jo unohtunut joitakin yksittäisiä sanoja lukuunottamatta, kun paikalliset asukkaat suomen kieltä taitamattomina eivät tulleet merkinneeksi sitä muistiin. Suomenkielinen teksti, joka ei kuitenkaan vastaa aivan sanatarkasti alkuperäistä tekstiä, oli tosin Suometar-lehdessä 15.6.1855. Tämä versio on todennäköisesti käännös joko latinasta tai tekstin ruotsinkielisestä käännöksestä, tai sitten vain ulkomuistista merkitty. Vaikka ajatus on pääasiassa oikea, teksti kuului seuraavasti: »TÄSSÄ LEPÄÄ 220 MIESTÄ SUOMEN HENKIVARJELUSTARKK'AMPUJASTA PATALJONASTA, MURHAAVAN TAUDIN UHRINA V:NA 1854, 1855. MUISTOPATSAS ON SUREVAIN KUMPPANIEIN TOIMITTAMA.»

Täydellisesti uudistettu hauta laattoineen paljastettiin Skapiskisissa 3.12.1992, jolloin Liettuassa vietettiin Suomi- viikkoa maamme itsenäisyyden 75-vuotisjuhlan kunniaksi. Suomalaisen sotilaiden hautoja on viime aikoina etsitty muiltakin Liettuun paikkakunnilta. Vilnan kasvatusopillisen akatemian tutkija ja Liettua-Suomi-seuran puheenjohtaja tohtori Stasys Skrodenis kaipasi tietoja Helsingin Sanomissa 27.6.1992 julkaisemassaan artikkelissa näistä Liettuun multiin kaukana kotiseudultaan haudatuista suomalaisista sotilasta.

Nämä tiedot on nyt kerätty. Henkilötiedot perustuvat pääasiassa kahteen lähteeseen: Valtionarkistossa säilytettävään Suomen Kaartin sotilasseurakunnan kuolleitten ja haudattujen luetteloon (mf. ES 162), jonka yhteydessä on erikseen luettelo sodan aikana vv. 1854-56 Venäjällä kuolleista ja haudatuista, ja sota-arkistossa olevaan Suomen Kaartin käskykirjaan (ordresjournal) vuodelta 1855, erityisesti sen pataljoonan käskyjen päivittäisiin kuolinilmoituksiin (»afföres ur rullor och förslag», »poistetaan rullista ja virkaehdoista»). Muina lähteinä olivat niinkään sota-arkistossa säilytettävät Suomen Kaartin rullat eli pääkatselmuksluettelot (mönstringsrullor), valtionarkistossa Suomen Kaartin sotilasseurakunnan rippikirja ja muuttokirjat sekä Suomen Sukututkimusseuran mikrokorttijäljennökset Suomen eri seurakuntien historiakirjoista. Sen sijaan ei ole käytetty valtionarkistossa olevaa sotaväen leski- ja orpokassan arkistoa, jota mm. Kaarlo Wirilander on hyödyntänyt 1800-luvun upseeriston, aliupseeriston ja sotilasvirkamiehistön matrikkeliä kootessaan. Tämä matrikkeli oli myös oman selvitykseni täydennysaineistona.

Vertailemalla edellä mainittuja lähteitä pääsin hyvin lähelle patsaassa ilmoitettua lukumäärää, 222 sotilaaseen. Ensimmäinen luotettavuus on annettava mielestäni pataljoonan käskyille. Ensiksi siksi, että niiden perusteella laskettu lukumäärä on jokseenkin sama kuin hautalaatan tekstissä mainittu. Toiseksi kuolintapahtumat ilmoitettiin melko välittömästi pataljoonan päiväkäskyissä, joskin eräitä poikkeuksia oli. Henkilöiden kuolintiedot vietiin kirkonkirjoihin paljon myöhemmin kuin sotilassasiakirjoihin, vasta hautauksen jälkeen (Tässä tapauksessa väliaikaisen hautauksen, joka pidettiin kolmantena kuoleman jälkeisenä päivänä. Varsinainen hautus, edellä mainittu joukkohautaus, oli vasta myöhemmin, kun hautojen kaivaminen oli ankaran pakkastalven ja maan jäätymisen takia vaikeaa. Tämän vuoksi vainajia säilytettiin kirkon kellareissa).

Vaikka kirkollisilla lähteillä on yleensä virallisen lähteen asema, ne eivät näytä olevan tässä tapauksessa kovin luotettavia. Kuolinajat sotilaslähteissä ja kirkollisissa lähteissä ovat tosin melko yhdenmukaiset, vain neljän henkilön kohdalla on yhden päivän heitto. Paljon ristiriitoja näiden kahden lähteen välillä on sen sijaan kuolinpaikkojen kohdalla. Suomen Kaartin sotilasseurakunnan kuolleiden luettelossa esiintyy näet sellaisia sotilaita, joiden kuolinpaikaksi on merkitty Skapiskis, vain 192. Näin suuri vajeus kuolleiden lukumäärässä ei johdu siitä, että kaikki kaartin sotilaat eivät kuuluneet kaartin sotilasseurakuntaan, sillä kuolleiden luetteloon on merkitty myös tähän seurakuntaan kuulumattomat sekä johonkin muuhun luterilaiseen seurakuntaan kuuluneet (vaikka tätä seurakuntaa ei ole mainittu) että ortodoksiin seurakuntiin (joita ei ole myöskään tarkemmin mainittu) kuuluneet, joita oli yhteensä kahdeksan. Useimmat ortodokseista lienevät olleet venäläisperäisistä nimestään huolimatta suomalaisia ja suurin osa oli myös Suomessa syntyneitä.

Toisaalta löytyvät nekin puuttuvat 28 (tai 30) henkilöä, jotka esiintyvät pataljoonan käskyjen kuolinilmoituksissa Skapiskisissa kuolleina, myös seurakunnan kuolleiden luettelosta, mutta heidän kuolinpaikakseen on siinä ilmoitettu eri paikkakunta kuin Skapiskis. Voidaan kuvitella, että raskaan työtaakan rasittama kirjuri on katastrofaalisessa tilanteessa turhautuneena pitänyt kirkonkirjaa huolimattomasti, kun ei ollut mahdollisuutta jokaisen kuolleen kohdalla erikseen tarkistaa tietoja olivatko ne oikeat. Toisaalta voidaan myös kysyä, perustuuko hautalaatassa mainittu lukumäärä täsmällisesti laskettuun vai pyöristettyyn lukuun. Virhemahdollisuus jää joka tapauksessa pieneksi.

Kuolinajat seuraavassa Skapiskisiin haudattujen Suomen Kaartin sotilaiden luettelossa perustuvat pataljoonan käskyjen tietoihin. Henkilöiden nimet ja syntymäajat pohjautuvat taas kirkollisten lähteiden (kastettujen luetteloon) tietoihin, jotka ovat luotettavampia kuin sotilaslähteissä. Luettelossa esiintyvän 37 henkilön syntymäaika- ja -paikkatietojen sarakkeeseen jäi puutteita ja aukkoja, kun vastaavat rippikirjan tiedot osoittautuivat joko puutteellisiksi tai virheellisiksi. Heidän nimensä jälkeen on tästä syystä merkitty viitenumero [1], joka tarkoittaa, että syntymäaika ja -paikka ovat joko tarkistamattomia tai tuntemattomia.

Skapiskissa Liettuassa v. 1855 Krimin sodan aikana tyfukseen kuolleet Suomen Kaartissa kuoli 220 sotilasta, jotka on myös sinne haudattu. Heistä ainakin neljä kuuluu Upan sukuun. Kaikki tarkka-ampujia paitsi suluissa toisin.

Iisakki Antinpoika And (Yli-Kiikka)	s. 9.12.1832 Ilmajoki	k. 20.2.1855	
Hermannin Matinpoika Huikko (Rajala)	s. 3.3.1824 Ilmajoki	k. 26.3.1855	
Antti Jaakko Salomoninpoika Kahma (Yli-Kahma)	s. 21.12.1819 Ilmajoki	k. 22.3.1855	
Hermannin Juhonpoika Antila (Mäkelä-Seittu)	s. 24.10.1827 Ilmajoki	k. 5.2.1855	
Muita pohjanmaan poikia oli			
Mikko Jaakonpoika Knall (Jouppunen)	s. 28.9.1810 Ilmajoki	k. 24.2.1855	
Heikki Juhonpoika Lipp (Lipatti)	s. 25.8.1823 Ilmajoki	k. 28.3.1855	
Iisakki Iisakinpoika Pistol	s. 17.12.1819 Ilmajoki	k. 21.3.1855	Liettua, Ukmerge
Jaakko Jaakonpoika Salo	s. 29.3.1830 Ilmajoki	k. 9.4.1855	Liettua, Ukmerge
Emanuel Juhonpoika Schröder	s. 24.7.1826 Ilmajoki	k. 9.2.1855	(Rumpumajuri)
Juho Antinpoika Andersson (Toppari)	s. 21.6.1832 Lapua	k. 11.3.1855	
Juho Antinpoika Snäll (Andersson)	s. 3.7.1829 Lapua	k. 24.1.1855	Liettua, Rokiskis
Juho Heikinpoika Bask	s. 9.5.1827 Isokyrö	k. 18.2.1855	
Mikko Matinpoika Ek (Ala-Knuutila I. Aro)	s. 27.8.1824 Kauhajoki	k. 1.2.1855	
Hiskias Israelinpoika Elg	s. 12.1.1830 Kauhajoki	k. 22.4.1855	
Juho Kustaa Juhonpoika Erkkilä (Nygård)	s. 4.10.1827 Kauhava	k. 3.5.1855	
Juho Kustaa Glad	s. 25.6.1832 Peräseinäjoki	k. 4.2.1855	(1)
Kustaa Kustaanpoika Hemming	s. 9.4.1828 Töysä	k. 3.3.1855	
Vilppu Hiskiaanpoika Hiss (Rotola)	s. 22.3.1828 Kauhajoki	k. 29.3.1855	
Tuomas Jaakonpoika Holm	s. 28.1.1830 Vähäkyrö	k. 16.3.1855	
Juho Kustaanpoika Humlin (Hamlin)	s. 17.1.1835 Isokyrö	k. 10.2.1855	
Hiskias Salomoninpoika Hurtig	s. 3.4.1816 Kauhajoki	k. 19.3.1855	
Iisakki Heikinpoika Husar	s. 14.5.1816 Kurikka	k. 5.2.1855	
Matti Matinpoika Kaura (Kananaja)	s. 2.10.1823 Kurikka	k. 29.1.1855	Liettua, Rokiskis
Jooseppi Villenpoika Krans (Högander)	s. 8.8.1829 Kauhajoki	k. 27.1.1855	Liettua, Rokiskis
Iisakki Matinpoika Krut (Rintaniemi)	s. 31.5.1821 Kauhajoki	k. 3.4.1855	(Sairaalavirkailija)
Erkki Heikki Iisakinpoika Ladd	s. 2.2.1831 Seinäjoki	k. 20.3.1855	
Hermannin Jaakonpoika Lock (Louko I. Ala-Louko)	s. 21.8.1815 Nurmo	k. 1.2.1855	Liettua, Rokiskis
Jaakko Jaakonpoika Mattila (Kantokoski)	s. 6.2.1826 Kauhajoki	k. 3.3.1855	
Matti Matinpoika Ny	s. 19.6.1834 Lapua	k. 24.2.1855	
Hermannin Mikonpoika Nyberg	s. 9.8.1833 Isokyrö	k. 20.3.1855	(1)
Matti Ville Pass (Turja)	s. 1.11.1832 Lapua	k. 19.2.1855	(1)
Iisakki Tanelinpoika Roos (Ojala)	s. 6.9.1829 Kurikka	k. 29.1.1855	Liettua, Rokiskis
Juho Jaakonpoika Roth	s. 4.8.1831 Ylistaro	k. 19.1.1855	
Antti Juho Antinpoika Sabell	s. 10.7.1823 Laihia	k. 9.2.1855	
Hermannin Juhonpoika Teppo	s. 19.8.1825 Nurmo	k. 31.1.1855	Liettua, Rokiskis
Antti Törnroos	s. 20.11.1817 Laihia	k. 14.2.1855	(Aliupseeri)
Matti Antinpoika Lax (Laksi)	s. 4.8.1834 Isokyrö	k. 8.4.1855	
Liettua , Ukmerge			
Juho Matinpoika With (Witmark)	s. 27.8.1820 Laihia	k. 20.2.1855	

Erkki J. Hämäläinen

Seinäjoen koululaisia 20-luvulla

Kerro meille ketä kuvasta tunnistat
ja mikä koulu on kyseessä.
Keskeltä on tunnistettu opettaja
Matilda Uppa.

Tiedot: Merja Hedberg,
044-3322271,
merkku.hedberg@luukku.co

Johtava naisnäyttelijä Hilma Rantanen siviilikuvassa 1910-luvulla. (Kuva: Job. & Peter Parikas, Teatterimuseo)

HILMA RANTANEN-PYLKKÄNEN - UPPALAINEN NÄYTTÉLIJÄTÄR (30.3.1875 – 26.11.1943)

Uran alkunäytös

Hilma Rantanen-Pylkkänen (os. Tähtinen) syntyi Hämeenlinnan maaseurakunnassa 30.3.1875. Vanhemmat olivat kansakoulun opettaja Mikko Tähtinen ja Amanda Sjöblom. Hilma kävi Ilmajoen kansakoulun ja kansanopiston ja opiskeli näyttämötaiteita yksityisesti eri opettajien johdolla. Hän kävi Suomalaisen Teatterin kolmivuotisen oppilaskurssin opettajanaan Kaarola Avellaan ja opiskeli laulua Alexandra Ahngerin johdolla. Hilma avioitui Johannes Fredrik Rantasen kanssa 15.8.1897 (s. 19.8.1876 Helsinki). Heille syntyi 3.5.1898 Helsingissä Tapani-poika, joka kuitenkin kuoli 11.8.1900. Johannes Rantanen kuoli vuotta aikaisemmin 6.11.1899, myös Helsingissä.

Hilma oli aloittanut näyttelijäuransa 1894 Suomalaisessa teatterissa, jossa hän työskenteli vuoteen 1901. Siellä hän esiintyi mm. Eino Leinin kirjoittamassa Sota valosta- näytelmässä yhdessä eturivin tähtien Axel Ahlberg, Kaarlo Halmeen ja Kirsti Suonion kanssa.

Maaseutukiertueella keväällä 1900 Kaarlo Halme ohjasi ystävänsä Leinin toisen näytelmän Johan Wilhelm, jota Suomalaisen Teatteri patrioottijohtaja Bergbom ei suostunut esittämään teatterissaan. Näytelmän pääosissa olivat kiitosta saaneet Halme ja Rantanen. Sitä esitettiin sekä Tampereella että Viipurissa ja se sain suurta huomiota osakseen.

Helsingin taiteilijaseurapiireissä tutuksi Hilmalle tuli myös runoilija Eino Leino, joka oli Hilman pitkäaikaisen miesystävän Kaarlo Halmeen läheinen ystävä. Olipa kolmikko tehnyt yhdessä myös näytelmä- ja lausuntakiertueita maaseudulle. Niinpä Leino kirjoitti tervehdysrunon Hilma Rantasen 25-vuotis syntymäpäivän kunniaksi 30.3.1900:

Kevät on voimaa,
voima on valta,
tulkoon se maasta
tai taivahalta

Taide on taivahan
kultainen päivä,
ei sitä estä usma, ei häivä.

Taide on riemua,
taide on huolta –
taitehen eestä
eikö voi kuolta?

Voi – sekä taitehen
eestä myös elää:
siksipä soittoni
kielet nyt helää.

Sulle ne helää,
sulle ne soivat,
ja, jos on tarvis,
ne myös salamoivat.

Hilma erosi suomalaisesta teatterista samaan aikaan Kaarlo Halmeen kanssa kiertue-esiintymiseen liittyvän kiistan takia. Taustalla oli varmaan myös kyllästyminen mitättömien sivuosien esittämiseen ja teatterin vanhoilliseen linjaan. Hilma lähti kokeilemaan siipiään ja hakemaan keskeisempiä rooleja yhdessä miesystävänsä Kaarlo Halmeen kanssa. Vaikutta siltä, että Hilmassa paloi halu tehdä uudenlaista teatteria lähempänä työväestöä. Suomaisen teatterin asema Suomen ykkösteatterina ei saanut häntä jäämään.

Primadonna ja johtajatar

Vuonna 1902 Hilma aloitti teatterinjohtajan uransa Helsingin työväen teatterin johtajan, jossa hän toimi vuoteen 1903 jälleen yhdessä Halmeen kanssa. Jo aikaisempina Helsingin vuosinaan hän oli johtanut Helsingin työväenyhdistyksen piirissä toiminutta aktiivista harrastajateatteriryhmää. Näytäntökauden alussa Eino Leino suitsutti Hilmaa ja kuvailee hänen työtään: ”Samalla kun hän on täydessä puuhassa näytelmän harjoittamisen ja uusien valikoimien kanssa, on hän järjestänyt vakituksia lausuntakursseja sekä laitoksen jäsenille että sen ulkopuolellakin oleville henkilöille, ja oppilaita on ilmaantunut enemmän kuin on voitu vastaanottaa”, Hilman ”vetävällä otteella” johtaman teatterin kaksi näytöskautta olivat menestys. Erityisesti Björnsonin Yli voimain II oli suuri menestys, jonka huolellisesta harjoituksesta, oikeasta tyylistä ja kaikkia epätaiteellisia temppuja karttavasta yleisleimasta sai Hilma ansaitut kiitokset. Vaikuttaa siltä että aikaansaapa pohjalainen naisenluonto oli Hilmalle ominaista.

1903 Kaarlo Halme päätti lähteä Viipuriin Suomalaiseen Maaseututeatteriin ja jälleen kerran Hilma seurasi häntä. Halme johti teatteria vuosiksi 1903 - 04. Tämä oli suuri menestys Työväen teatterille ja seuraava näytäntökausi olikin melko laimea. Halme kyllästyi Viipuriinkin ja lähti

perustamaan Tampereen Teatteria 1904 ja Hilma tietysti perässä, kuinkas muutenkaan. Hilma näytteli teatterissa vuosina 1904 - 05 ja toimi vierailevana näyttelijä siellä vielä tämänkin jälkeen.

Panu Rajala kertoo Tampereen Teatterin historiikissa myös Kaarlo Halmeen ja Hilma Rantasen seikkailuista Tampereen teatterin perustamisen tiimoilta seuraavasti: ”Innostunut Halme pani heti tuulemaan. Ennen kuin voitiin koota kannatusyhdistystä ja valita johtokuntaa, oli kerättävä ennakkomerkinnot kannatuslistoihin. Halmeella oli taktista silmää, hän lähetti matkaan kaksi kaunista näyttelijätärtä, vakituisen ystävättärensä Hilma Rantasen ja nuoren Elli Tompurin, jonka hän oli houkuttellut Helsingistä Tampereelle. Tähtöset pukeutuivat parhaisiin roolivaatteisiin, sminkkasivat itsensä ja lähtivät korkokengissään flirttailu- ja kumarruskäynneille kaupungin rahamiesten puheille, nousivat portaat toisensa jälkeen ja toivat sitten saaliinsa illalla johtaja Halmeelle, joka makaili kärsimättömänä majapaikassa hotelli Bauerissa asemaa vastapäätä. Elli Tompuri ei havainnut kaupungin porvareissa mitään sanottavaa innostusta teatterin perustamiseen, mutta epäystävällisyyttäkään ei kohdattu, ei tietenkään niillä varustuksilla. Lopputulos oli, että primadonnat keräsivät kannatusmerkintöjä 20 000 markan (=420 000 markkaa) edestä, minkä lisäksi konsuli Enqvist lahjoitti Santalahden sahalta puutavaraa ja kauppias Tirkkonen puodistaan kankaita teatterin tulevia tarpeita varten.”

Tampereen Teatterin avajaisjuhla järjestettiin paremman väen suosimalla Seurahuoneella 8. syyskuuta 1904. Eino Leino kirjoitti juhlaan komean Prologi-runon, jonka Hilma Rantanen lausui, ja johtaja Halme itse esiintyi juhlanäytelmän, Kiven *Kullervon* nimiosassa.” Syyskausi 1904 huipentui kahteen klassikkoon: Tolstoin Ylösnousemukseen ja Schillerin Maria Stuartiin, joissa teatterin Primadonnat Elli Tompuri ja Hilma Rantanen loistivat kirkkaina tähtinä. Hilmaa kehuittiin Maria Stuartin

roolista ”selvästä, sointuvasta lausumistavasta” ja psykologisesta varmuudesta. Hilma sai varmuutensa, viehkeytensä ja hyvän puheilmaisunsa ansiosta näytellä diivaroolien koko sarjan ja hän olikin aikanaan Suomen ihailuimpia näyttelijättäriä.

Halme ehti johtaa teatteria kolme kuukautta, kun se jo hajoili liitoksissaan. Halme riitaantui johtokunnan kanssa ja matkusti tammikuussa Helsinkiin Hilma Rantanen mukanaan. Niin jäi vasta perustettu Tampereen Teatteri oman onnensa nojaan.

Pariskunta palasi takaisin Työväen Teatteriin, jossa Hilma toimi johtajan vuoteen 1907. Näin oli kipeästi kaivattu, innostava johtaja palannut teatterin ohjaksiin. Työmies-lehti suitsuttaa 1905 Nukkekodin esityksen jälkeen, että jokaisen täytyy olla selvillä rouva Rantasen työstä tämän laitoksen hyväksi. Hän pelasti teatterin alennustilasta. Uskaltautuipa Hilma esittämään kanta-aottavan Hauptmannin Kankurikin ja näytös oli Työmiehen mukaan ”oikea köyhälistön näytös, jota ei herrain silmä katsoa kärsi eivätkä näiden teatterit uskalla näyttää”.

Tämän jälkeen Hilma työskenteli Helsingin työväenteatterin toiminnan jatkajan, Kansan Näyttämön, apulaisjohtajana vuoteen 1912. Kaarlo Halme toimi tällä kertaa johtajana. Parivaljakko halusi tarjota pääkaupunkiseudun työväestölle ja muille edistyksellisten tahojen edustajille mahdollisuutta nähdä korkeatasoista ja oman henkensä mukaista näyttämötaidetta---”olimme, sekä teatterin johtajatar että minä, vakavasti päättäneet tehdä kaikki voitavamme pystyäksemme tämän syvien rivien synnyttämän teatterin elossa - muodossa tai toisessa”, kirjoitti Halme keväällä 1907. Teatterin perustamista valmistelevalle kokouksessa Hilma esitti jälleen luultavasti saman Leinon kirjoittaman Prologin, jonka hän oli äskettäin esittänyt myös Tampereen Teatterin avajaisnäytöksessä. Tilaisuus oli juhlava ja siellä valittiin toimikunta valmistelemaan teatterin perustamista. Tähän johtokuntaan kuului myös Hilma.

Todettakoon, että Hilma kuului myös teatterin näyttelijäkaartiin ja sai korkeimman näyttelijäpalkan ”suurten osien näyttelijättärenä” ja johtavana näyttelijättärenä. Hilman rooleja Kansan Näyttämöllä arvosteltiin yleensä suopeasti. Sudermannin Kodin Magdana häntä kiitettiin ”oivallukseen liittyvästä varmuudesta, tunneanalyysin vaikuttavuudesta ja erityisesti kolmannen näytöksen taiteellisuudesta”. Tolstoin Ylösnousemuksen Katja Maslovan Hilman tulkinna sanottiin muodostuneen ”hyvin eläväksi, lämpimäksi ja surullisen hartaaksi.” Lengyelin Taifunin naispääroolissa Hilman tulkintaa luonnehditaan lennokkaasti ”taipuisalla tekotavalla ja suurella sielullisella häikäilemättömyydellä suoritetuksi taideluumukseksi.” Välillä kyllä tuli sapiskaakin kuten Strindbergin Rikoksia näytelmän roolissa Hilma ”toi keskustelun sijasta esiin paatosta” ja sai kriittikona toimineelta Eino Leinolta nuhteita. Esitys nimettiin Rikokseksi taidetta kohtaan.

Wilho Ilmari muisteli Hilma Rantasta suurten pääosien esittäjänä, hyvänä näyttelijänä ja miellyttävänä ammattitoverina. Teatterileisö muistaa näyttelijäparin Hilma Rantanen ja Aatu Palomäki, jotka tehosivat aina voimakkaasti katsojiin. Rantasta luonnehdittiin arvosteluissa usein sanoilla ”varma ja viehkeä”. Sanottiin jopa Murtuneita-näytelmä arvostelussa 1907 Rantasen olevan melkoisesti yläpuolella Kansallisteatterin primadonnien ja se on paljo sanottu sillä olihan Kansallisteatterissa tähtenä mm. Ida Ahlberg.

Tuohon aikaan näyttelijöiden taloudellinen asema oli heikoissa kantimissa: Palkkaa maksettiin 100 - 200 mk kuukaudessa ja kesäpalkka oli vain vähä yli puolet talviajan palkasta. Lisäksi nämä palkat vielä maksettiin epäsäännöllisesti. Kun palkkoja oli maksamatta, teatteri saattoi järjestää illanvieron ikään kuin hyvitykseksi. Tällaisen illanvieron sai Hilmanikin järjestettäväkseen Kansan Näyttämöllä loppiaisenä 1908. Eikä harmit tähän loppuneet: harjoitusajat olivat lyhyitä, mutta sitäkin kiireisempiä niin että harjoitukset venyivät yömyöhään. Harjoituspaikatkin olivat mitä olivat. Hilma muisteli harjoituspaikkana toiminutta keilarataa: ”Mutta – voi herra, sitä kylmyyttä ja sitä pimeyttä! Päälyysvaatteissa, lakit päässä, päällyskengissä ja tumput käsissä siellä harjoiteltiin lampun valossa, joka ei ollut pahaista tallilyhtyä parempi”, mutta taiteilijat silti korostavat, että nämä epäkohdat eivät saaneet taiteen tekemisen liekkiä sammumaan.

1912 Eino Leino ja Kaarlo Halme alkavat puuhata Helkanäyttämöä, joka oli ensimmäinen ammattimainen ulkoilmateatteri Suomessa. Sen taru jäi lyhyeksi monestakin syystä, mutta tälläkin näyttämöllä Hilma, tällöin jo Rantanen-Pylkkänen, loisti ja tällä kertaa Louhen vahvassa roolissa.

Mielenkiintoinen vaihe Hilman urallaan alkoi 1912 kun hän lähti perustamaan Viron kansallisteatteria eli Estonia-teatteria ja toimi sen johtajana vuoteen 1915. Estonia-teatterin suunnitteli muuten Viivi Lönn yhteistyössä Armas Lingrenin kanssa ja Hilman kerrotaan olleen erityisen iloinen saadessaan rakennuksen suunnittelijaksi suomalaisen.

Estonia-teatterin johdosta Hilma siirtyi takaisin näyttelijäksi, nyt Viipurin näyttämölle, jossa hän työskenteli vain vuoden (1916-17). Kansan näyttämöllä hän viihtyi sentään hieman kauemmin eli vuodet 1918-23. Siellä hän työskenteli mm. nuoren Joel Rinteen vastaparina ja kokeili myös ohjaajan tehtäviä.

Hilma filmitähtenä

Hilma Rantanen oli myös varhaisen mykän filmin tähtinäyttelijöitä. Hän näytteli naispääosaa filmeissä Nuori luotsi (1913), Verettömät (1913) ja Kesä (1915). Valitettavasti kaikki nämä elokuvat ovat tuhoutuneet. Yllätys yllätys, kaikki nämä elokuvat ohjasi Kaarlo Halme, joka tälläkin alalla oli pioneerehtävissä. Olivathan nämä hänen työnsä ensimmäisiä maassamme tehtyjä elokuvia. Tuotantoyhtiönä toimi Lyyra Filmi.

Kesällä 1913 kuvattiin Verettömät, jonka käsikirjoituksenkin oli kirjoittanut Halme. Kyseessä oli melodraama, jossa hurjia käännteitä ei puutu kun paronin tytär Margareta (Hilma) rakastuu agronomi Harjunpäähän. Nuori luotsi taas on murhenäytelmä ja kuvataan osittain ulkoilmassa Helsingin Seurasaaressa kesällä 1913. Hilma näyttelee naispääosaa Annikka ja hänen vastaanäyttelijänään nähdään Konrad Tallroth luotsi Eero Luotolana. Elokuvatekniikan alkuaskelista kertoo se että arvosteluissa huomautettiin ”myrskyävän meren kiinnittäminen filmille on nähtävästi katsottu mahdottomaksi”.

Kolmasokuva, jossa Hilma varmuudella näytteli, oli Eino Leinon Vanteenheittäjä -runon pohjalta kirjoitettuokuva Kesä. Hilma esitti Dagmaria, helsinkiläiskaunotarta ihailijoitten piirittämänä. Elokuvan esitystä muistelee Halmeen tytär Tyyne Jauri 1948 seuraavasti: ”Yleisö on katsellut ihastuneena, rapistellut karamellipapereita ja

keskustellut äänekkäästi pysyäkseen juonessa mukana. Filmihän on mykkä ja, ja lisäksi on kameraa pyöritetty liian hitasta vauhtia joten näyttelijät liikkuvat kuin pikajuoksijat. Kuvaus on myöskin ollut hieman hämärää, mutta valkopukuisten, aavemaisten hahmojen liikkuminen mustanharmaassa ympäristössä on vain lisännyt filmin jännittävyyttä. Esiintyjät ja koko Pohjanheimon perhe kukitetaan ja heitä vannotetaan pian valmistamaan lisää samanlaista.”

Hilman poika menestyy

Hilma avioitui 22.6.1813 Väinö Veikko Pylkkäsen kanssa, ja Hilma tuli Hilma Rantanen-Pylkkänen. Hilman ja konttoripäällikkö Väinö Pylkkäsen poika Tauno Kullervo Pylkkänen (1918-1980) on Suomen tuotteliaimpia oopperasäveltäjiä. Saara Lilja kertoo kylläkin muistelmissaan, miten vakava, järkyttynyt Tauno kertoi hänelle, että Pylkkäset olivat adoptoineet hänet. Tauno sanoi olevansa lehtolapsi, mutta Saarelle jäi epäselväksi tarkoittiko hän olevansa avioton lapsi vai adoptoitu. Hilman pitkäaikaisella miesystävällä Kaarlo Halmeella ja Taunolla on kyllä suurta yhdennäköisyyttä. Taunun toinen nimi Kullervo sattuu myös olemaan Halmeen tähtiuroli.

Vuonna 1920 Hilma juhli 25-vuotis taitelijauraansa ja sai Eino Leinoilta, L. Onervalta ja Kaarlo Halmeelta seuraavan, merkityksillä ladatun, tervehdyksen: Tervehdys seppelöidylle Juhlijattarelle Hilma Rantaselle 4.3.1920.” Kiitos kaikesta, minkä Sa annoit!/ Kiitos kaikesta karsaasta, minkä Sa kannoit.”

Tauno muistelee äitiään: ” Äitini oli minun lapsuusvuosinani taiteensa huipulla. Hän oli rakastettu, juhlittu ja arvossapidetty taiteilijatar, suuren tyylin tragedianne, mutta hänelle merkitsi sittenkin eniten lapsi ja koti. Hän oli hallitseva ja voimakas persoonallisuus, ja hänessä paloi taiteen tuli harvinaisen hehkuvana.”

Tauno Pylkkänen oli säveltäjänä jälkiromantikko, jolla on vahvat siteet italialaiseen verismiin - hän saikin lempinimen ”Pohjolan Puccini”. Hän on niitä harvoja suomalaisia säveltäjiä, joiden keskeinen tuotanto muodostuu pelkästään musiikkidramaattisista teoksista: hän sävelsi viisi kokoillan oopperaa ja neljä pienoisoopperaa sekä yhden baletin. Pylkkänen nousi esiin varhaiskypsänä säveltäjänä: hän sävelsi esikoisoopperansa *Bathseba Saarenmaalla* 22-vuotiaana. Sitä ennen hän oli jo koulupoikana kirjoittanut kahta oopperaa, joista toinen valmistuikin. Kouluvuosien Monte Criston kreivi -aiheinen teos jäi kesken, mutta lukioluokilla sävelletty *Jaakko Ilkka* (1937) valmistui.

Hilja ei enää ehtinyt nähdä poikansa läpimurtoa, joka oli Aino Kallaksen aiheeseen perustuvan oopperan *Mare ja hänen poikansa* (1942-1943) kantaesitys suomalaisessa oopperassa 1945. Hilja oli kuitenkin vuoteenomanakin auttamassa poikaansa teoksen luomisessa. Teos sai erinomaisen vastaanoton ja sitä juhlittiin vuosikymmenen oopperatapauksena: ”Kypsiä, täysipainoinen, näyttämökelpoinen ja aitoon oopperatyyliin sävelletty teos.” Tauno omisti teoksen edesmenneelle äidilleen.

Lopuksi

Hilma työskenteli myös tulevien näyttelijäpolvien kouluttajana Suomen näyttämöopistolla 1920-26 ja vieraili samanaikaisesti vierailijana suomen- ruotsin ja vironkielisillä näyttämöillä. Tämä monen toimen nainen ehti myös suomentaa englantilaisia, saksalaisia, virolaisia ja skandinaavialaisia näytelmiä. Hilma Rantanen-Pylkkänen oli suomalaisen näyttämötaiteen pioneerejä, joka on jäänyt vähälle huomiolle myöhempien aikojen teatterikuvauksissa ja tuntuu jäävän myös ystävänsä Kaarlo Halmeen varjoon monissa tätä aikaa kuvaavissa teoksissa. Hilma oli monipuolinen teatterinainen ja raivasi tiensä huipulle tähtiurolien näyttelijänä ja vahvana teatterijohtajana.

Merja Hedberg

Äiti ja poika: Tauno Pylkkänen ja Hilma Raut Pylkkänen

Lähteet:

- Rajala, Panu: Tunteen tulet, taiteen tasot. Tampereen teatteri 1904-2004. Karisto, 2004.*
Veltheim, Katri ja Koski, Pirkko: Valokiilassa näyttelijä. Otava, 1988.
Lilja, Saara: Musiikkimosaiikki. Muistelmia. Yliopisto, 2000.
Marvia, Einari (toim.): Suomen säveltäjiä II osa. WSOY, 1966.
Peltönen, Aarre (toim.): Leino, Eino: Kirjeet taiteilijatovereille, arvostelijoille ja tukijoille. Otava, 1961.
Kotimaisia näyttämötaiteilijoita sanoin ja kuvin. Kustannusliike Opas, 1930.
Koski, Pirkko: Kansan teatteri I. Kansan näyttämö, Koiton näyttämö. Helsingin teatterisäätiö, 1986.
L. Onerva: Eino Leino. runoilija ja ihminen. Otava, 1979.
Uusitalo, Toiviainen ym. (toim.): Suomen kansallisfilmografia I. 1907-1935. vuosien 1907-1935 suomalaiset kokoillan elokuvat. Edita, 1996.

Hilman esivanhempien polku

I

Jaakko Erkinpoika Uppa, s. 1595-1599, k. 31.1.1692 Ilmajoki hautauspäivä
Barbro Matintytär -, k. 21.12.1684 Ilmajoki hautauspäivä

II

Tuomas Jaakonpoika Uppa, s. Ilmajoki, k. 1695/96 Ilmajoki talvella
Kaarina Joosepintytär -, s. 1632, k. 29.9.1709 Tyrvää hpv

III

Matti Tuomaanpoika Uppa, s. 1660 n. Ilmajoki, k. 1717 Ilmajoki
Liisa Yrjänäntytär Seppälä, Uppa, k. 1.5.1699 Ilmajoki haud.

IV

Maria Matintytär Uppa, Keski-Loppi, s. 5.1682 Ilmajoki Uppala, k. 21.12.1763 Ilmajoki Keski-Loppi
Juho Jaakonp. Keski-Loppi, s. -8.1680 Ilmajoki, k. 13.2.1756 Ilmajoki

V

Maria Juhontytär Keski-Loppi, s. 5.4.1713 Ilmajoki, k. 26.6.1758 Ilmajoki
Esa Juhonpoika Kauppila, Keski-Loppi, s. 19.10.1704 Ilmajoki, k. 12.7.1758 Ilmajoki

VI

Isakki Esanpoika Keski-Loppi, s. 1.8.1745 Ilmajoki, k. 25.1.1803 Ilmajoki
Margareta Tuomaant. Jaskari, Keski-Loppi, s. 29.5.1744 Nurmo, k. 18.5.1827 Ilmajoki

VII

Maria Isakint. Keski-Loppi, s. 1.11.1765 Ilmajoki, k. 31.3.1831 Ilmajoki
Heikki Antinpoika Luoma, Keski-Loppi Kivimäki, s. 22.1.1765 Ilmajoki Yli-Latvala, k. 29.11.1840 Ilmajoki Latva-Loppi

VIII

Maria Heikintytär Kivimäki, Kahma, s. 11.3.1802 Ilmajoki Yli-Latvala, k. 11.1.1877 Ilmajoki
Salomon Tuomaanpoika Kahma, s. 23.3.1790 Ilmajoki, Kahma

IX

Mikko Salomoninpoika Kahma, Tähtinen, s. 4.10.1843 Ilmajoki
Amanda Maria Sjöblom, s. 26.10.1852 Jyväskylä

X

Hilma Maria Mikontytär Tähtinen, Rantanen-Pylkkänen, s. 30.3.1875 Hämeenlinna, Parolan kylä, Mäkilän talo

---

ERKKI UPAN/ LATVA-NIKKOLAN POJANPOIKAA ANTTIA ETSIMÄSSÄ

Selailin Seinäjoen rippikirjoja ja silmiini osui Antti Eliaksenpoika. Hälytyskellot alkoivat soida päässäni ja katsoin koneeltani Latva-Nikkolan Antin syntymäajan ja meidän Anttihan se oli tullut isännöimään Seinäjoelle Vähä-Jouppilaan. Vuonna 1795 Antti sai kuitenkin tarpeekseen Seinäjoesta ja muuttomerkintäkin rippikirjoissa näkyi, mutta siitä ei kukaan saanut selkoa, arvailtiin Kuortanetta, mutta turhaan. Heidän tyttärensä Susanna oli jo tuolloin 19 v ja vielä isän hoivissa.

Seuraavaksi etsin useasti Susanna Antintytästä hiskistä niin vihityistä kuin haudatuistakin ja läheltä liippasi monet kerrat. Lopulta päätin tarkistaa erään Susanna Antintyttären, joka oli tullut Pörtomista Ilmajolle torpparin poika Petteri Iisakinpoika Nopan puolisoksi vuonna 1796. Rippikirjoissa Susannan syntymäaika hieman heitti, joten epävarmuus jatkui. Susanna ja Petteri saivat 11 lasta ja heidänkin jälkeläisiään löytyy Ilmajolta varmasti paljon.

Pörtomin eli Pirttikylän rippikirjat olivat tuhoutuneet n. kolmenkymmenen vuoden ajalta, joten Anttiahan ei sieltä löytynyt. Sitten Noppaan ilmestyy vuonna 1809 Pörtomista muuttanut Liisa Pietarintytär, joka sopi Antin vaimoksi, paitsi siinäkin pientä eroa syntymäajassa eli neljä vuotta, mutta rippikirjoissa kerrotaan Liisan olevan Nikkolasta ja Alaseinäjoelta ja Liisahan oli Pietari Rinta-Nikkolan/Tervalan tytär eikä montakaan Pietaria löydy, jolla Liisa niminen tytär olisi. Antti on luultavasti kuollut hyvin pian Pörtomiin muuttamisen jälkeen n. v. 1808. Antti oli ottanut puolisoikseen Ilmajokelaisen naapurin fliikan Liisan vuonna 1773. Taas selaamaan Pörtomin asuja ja sieltä löytyi Hermannin Antinpoika räätäli ja nimenä Köping, tässä taas syntymäajassa vuoden heitto, mutta heidätpä löytäinkin Susannan lapsen kummeina, joten siitä lisää vahvistusta. Herman oli avioitunut Liisa Juhontytär Ahlqvistin kanssa 1805 Petolahdessa ja heillä oli viisi lasta.

Myöskin Justiina Antintytär löytyi kummeista ja hän oli avioitunut Petolahdesta kotoisin olevan Carl Mikonpoika Liljestrantin kanssa ja he asuivat Ilmajolla Taloselassa. Heidät oli vihitty Petolahdessa vuonna 1810. Tuomas Antinpoika löytyi myös Ilmajolta. Hän eleli pitkään poikamiehenä kunnes löysi ensimmäisen vaimon Hedvig Iisakintytär Kaarlelan Kauhajoelta ja heille syntyi 2 lasta, toiseksi vaimoksi pääsi Maria Elisabet Juhontytär. Tuomas oli Kaarlelan torppari.

Näin selvisi Antin lasten kohtalo, mutta vielä yksi Salomon Antinpoika s. 1795 Nurmossa on karkuteillä. Hän on saattanut toki kuollakin, mutta toisinkin voidaan vielä todistaa. Latva-Nikkolan Antin yhdeksästä lapsesta neljä jatkoi sukua.

Yhdessä Viitalan Soilen kanssa olemme Antin perhettä selvitelleet ja Antille on siunaantunut jo 100 jälkeläistä. Toivoisin omiksi esi-isikseen tunnustaneita ottamaan yhteyttä Pirjo Hynniseen ja tietoja olisi hieno saada ihan Pörtomista saakka.

Pirjo Hynninen

MARKETTA VALENTINTYTÄR RANNAN JÄLKIÄ MÄKI- JA KESKI-KOIVISTOON

Uppalainen historia alkaa Nahkaluomassa Jaakko Nahkaluoman naitua uppalaisen Marketta Valentytär Rannan, jonka isä oli Valentin Tuomaanpoika Uppa/Ranta.

Nahkaluoman talossa tapahtui sukupolven vaihdos v. 1764, jolloin Matti Yrjönpoika Nahkaluoma (1699 - 1763) jätti talon pojalleen Jaakolle. Jaakko Matinpoika Nahkaluoma oli syntynyt 16.4.1721 ja saanut talon haltuunsa noin vuonna 1750. Jaakko oli valinnut emännäkseen Marketta Rannan s. 3/1.1721, joka oli Valentin Tuomaanpoika Upan tytär. Valentin oli asunut Ilomäen uudistilaa vuodesta 1702 mutta siirtynyt leskimiehenä v. 1719 Lahdenkylään Rantaan, otettuaan uudeksi puolisoikseen Anna Tuomaantytär Karjanmaan.

Aikoinaan v. tammikuun 8 pv 1754 syntyi Jaakon perheeseen poika, joka kastettiin nimelle Eerik, joka sittemmin meni naimisiin ikätoverinsa myös 1754 syntyneen Maria Jaakontyttären kanssa. Siirrymmekin nyt seuraamaan Eerik, eli Erkki Jaakontyttären jälkeläisten vaiheita.

Myllyretkillä lienee Nahkaluoman talon Erik Jaakonpoika talonväkeen tutustunut. Kun vanhempi veli Tuomas sai isännän valtuudet vuonna 1777 kotitaloonsa, oli veli Erkki oli puolestaan ruvennut ammatikseen räätälöimään. Hänen vaimonsa oli kuitenkin kuollut v. 1.10.1791 ja jättänyt miehensä leskeksi ja tyttäret Liisan s. 29.9.1790 ja Fredrikan s. 3.1.1780 sekä Joeli-pojan s. 22.4.1785 orvoiksi.

Räätäli- ja myllymatkoillaan oli leskimies Erkki osunut Mäki-Koivistoon ja mieltynyt talon tulevaan perijättären Maria Heikintyttäreeseen, joka oli vielä nuori, vain pari vuotta kolmattakymmmentään käyvänä, ja oli jäänyt vanhempiensa ainoaksi lapseksi. Niinpä sitten vuonna 1796 siirtyi 42-vuotias Erkki Mäki-Koivistoon isännöimään, tuoden kolme lastaan mukanaan. Kun Marian isä kuoli jo 1797, tuli Erkistä taloon uusi isäntä.

Taloon siis siirtyi myös mainittu 11-vuotias Joel eli Joeli Erkinpoika sekä edellä mainittu Liisa ja Fredrika, joka siirtyi 1799 Rahanstoon. Lisäksi syntyi perheeseen Koivistossa tytär Maria 30.10.1797. Loviisa s. 7.4.1803 k. 10.5.1803. Tyttäristä Liisa siirtyi avioon 1816 Kylmäjyrään ja Maria samana vuonna Yli-Reinikkaan.

Joel Nahkaluoma/Koivisto

Joeli oli aikaansaapa ja tiedonhaluinen nuorukainen, joka kinkereillä ja myöhemmin koulumestari Heikki Kurikan ja kanttori Heikki Oppaan pitämässä lukkarinkoulussa ansaitsi hyvän lukumiehen maineen, joka ansio sitten kirkonkirjoihinkin merkattiin kappalainen Nils Laguksen toimesta.

Siirytään taas edelleen eli vuoteen 1808. Maassa on taas kerran sotatila. Maaliskuussa marssivat suomalaiset joukot Ilmajoelle, jonne leiriytyivät. Pian sitten seuraa venäläisiä joukkoja kulkien suomalaisten perässä moneen kertaan edestakaisin Kurikan ja naapurikappeleiden väliä. Taistelua ei varsinaisesti paikkakunnalla puhjennut, mutta monien talojen asukkaat luottivat vanhoista ajoista periytyneeseen tietoon ja siirtyivät pakosaunoille. Koiviston taloistakin mentiin, aina kun tietoja tuli uusien joukkojen tulosta, Paavalin vuoren takaisille kytömaille. Pakomatkat eivät olleetkaan täysin ylivoimaisia suorittaa, kun venäläisten

Mäki-Koivisto

Samalla siirrymme yllä olevista tapauksista uuden vuosisadan puolelle tarkemmin sanottuna vuoteen 1801 ja muutamme saman tien Ilmajoen suurpitäjän Kurikan kappeliin ja siellä Nenättömän kylän Mäki-Koiviston taloon.

Mäki-Koivisto on 19/48 manttaalin perintötalo saman Kyrönkankaan postitien varressa, jonka varrella myös aiemmin mainittu Nahkaluoman talokin sijaitsi. Tässäkin kylässä oli kauan kappeliseurakunnan rajoille ulottuva luoma, joka laski samaan Ilmajokeen kuin aikaisemmin mainittu Nahkaluoma kymmenkunta virstaa pohjoisempaan. Tämä Nenättömän luoma oli antanut nimensä koko kyläkunnalle, jota myös Koiviston kylän nimellä kutsuttiin. Nenättömän luoma oli päinvastoin kuin tasaisesti virtaava Nahkaluoma koskinen ja varsinkin syksyisin ja keväisin vesirikas ja monia myllynpaikkoja tarjoava. Myllyosuus oli muun muassa Nahkaluoman talollakin, jonka miehet olivat Nenättömän luomassa vuosittain tottuneet jauhatusasioissa kulkemaan.

liikehdintä ajoittui pääasiassa kesäkauteen. Syyskesällä sitten Ruotsi-Suomen joukot marssivat pohjoista kohti ja perässä saapuivat venäläiset miehittäjät jääden 110 vuodeksi Kurikkaan ja koko maahan. Kurikkalaiset laskivat, että joko Suomi-Ruotsin tai venäläisten joukkoja oli vuoden aikana kulkenut kappelin ohi ainakin kolmeentoista kertaa.

Miehityksen aikana syntyneitä vahinkoja puitiin suuressa kokouksessa Koiviston talossa ja uudet vallanpitäjät lupautuivat niitä korvaamaan. Korvauksia ei kuitenkaan juurikaan tullut. Sen sijaan seurasi kuten tavallista taudit, joita edestakaisin kulkevat sotajoukot olivat kuljettaneet. V.1809 kuoli sitten tautien seuraamuksena monista taloista väkeä. Näinä aikoina oli nuori Joelikin tullut miehen ikään ja alkanut katsella itselleen nuorikkoa. Olihan sellainen jo tosin jonkin aikaa ollut näköksälläkin, mutta sotatoimet ja rauhattomuudet hieman asioita jarruttivat.

Kohteena oli naapuritalon Keski-Koiviston tytär Beata Iisakintytär, s. 21.4.1790. Beatan isä Iisakki s. 8.3.1745 oli käynyt iäkkääksi ja talossa ei ollut poikaa talon isännöiden jatkajaksi. Kohtapuoliin sodan päätyttyä vuonna 1809 siirtyi Joeli Jaakonpoika Keski-Koivistoon vävyksi. Sitä ennen vietettiin morsiamen kotona komeat hääjuhlat. Nils Lagus vihki nuoret avioliittoon.

Keski-Koivisto

Sitten vuonna 1814 merkittiin vävy Joeli Keski-Koiviston talon isännäksi. Vuonna 1817 oli talossa jo kolme tyttärtä sekä 1812 syntynyt poika Emanuel, joka oli kuuro. Kun kuurous siihen aikaan oli talon isännöityä haittaava tekijä, toivottiin taloon toistakin poikaa. Vuonna 1820 huhtikuun ensimmäisenä päivänä taloon sitten syntyiikin toivottu toinenkin poikalapsi, joka sai nimekseen Fabian. Fabianista sitten edellä mainituista syistä ajateltiin tulevaa isännöiden jatkajaa. Muita lapsia olivat: Maria s. 9.1.1810 (avioituu Ala-Fossiin), Emanuel s. 27.1.1812, Liisa s. 9.11.1813, Beata s. 16.11.1817, joka kuoli jo vuoden kuluttua.

Tähän aikaan alkoivat kurikkalaiset taas hiljalleen keskustella kappelin asioista. Uuden kirkon rakentaminenkin vanhaksi

käyneen puukirkon tilalle tuli ajankohtaiseksi. Ensimmäiseksi saatiin v. 1794 valmistuneeseen tapuliin uusi kello entisen 1704 valetun lisäksi. Se saatiin vuonna 1819.

Kesti kuitenkin vielä parikymmentä vuotta ennen kuin uusi kivikirkko saatiin rakennettua monien riitelyjen ja neuvonpitojen jälkeen.

Into Järvinen

ARVI MALMIVAARA

Esivanhempien polku

I

Jaakko Erkinpoika Uppa, s. 1595-1599 , k. 31.1.1692 Ilmajoki hautauspäivä

Barbro Matintytär -, k. 21.12.1684 Ilmajoki hautauspäivä

II

Tuomas Jaakonpoika Uppa, s. Ilmajoki, k. 1695/96 Ilmajoki talvella

Kaarina Joosepintytär -, s. 1632 , k. 29.9.1709 Tyrvää hpv

III

Johannes Tuomaanpoika Uppa, Wegelius, s. n.1660 Ilmajoki, k. 3.5.1725 Tyrvää

Cristiina Olavint. Lauraeus

IV

Kristina Johanneksentytär Wegelius, Enckel, s. 28.8.1700 Tyrvää, k. 3.11.1762 Kauhava

Johan Juhonp. Enckell, s. 1696 Karkku, k. 4.9.1770 Kauhava

Christina Maria Juhontytär Enckell, Aejmelaeus, s. 17.7.1732 Kauhava, k. 17.11.1820 Uusikaupunki
Nils Nilsinpoika Aejmelaeus, s. 22.12.1722 Isokyrö, k. 22.2.1773 Saloinen

VI

Nils Nilsinpoika Aejmelaeus, s. 18.8.1755 Härmä, k. 16.12.1806 Ylistaro

Margaretha Juhont. Widberg, Aejmelaeus, s. 2.2.1758 , k. 16.4.1830 Ylistaro

VII

Elisabet Margaretha Nilsintytär Aejmelaeus, Malmberg, Simelius, s. 4.3.1786 Ylistaro, k. 21.1.1867 Vaasa

Herman Kustaanp. Malmberg, s. 24.10.1779 Ylistaro, k. 1.7.1809 Ylistaro

VIII

Niilo Kustaa Hermanninpoika Malmberg, s. 16.2.1807 Ylistaro, k. 21.9.1858 Lapua

Helena Jaakontytär Huhtala, Malmberg, s. 26.8.1818 Isokyrö, k. 4.3.1882 Lapua

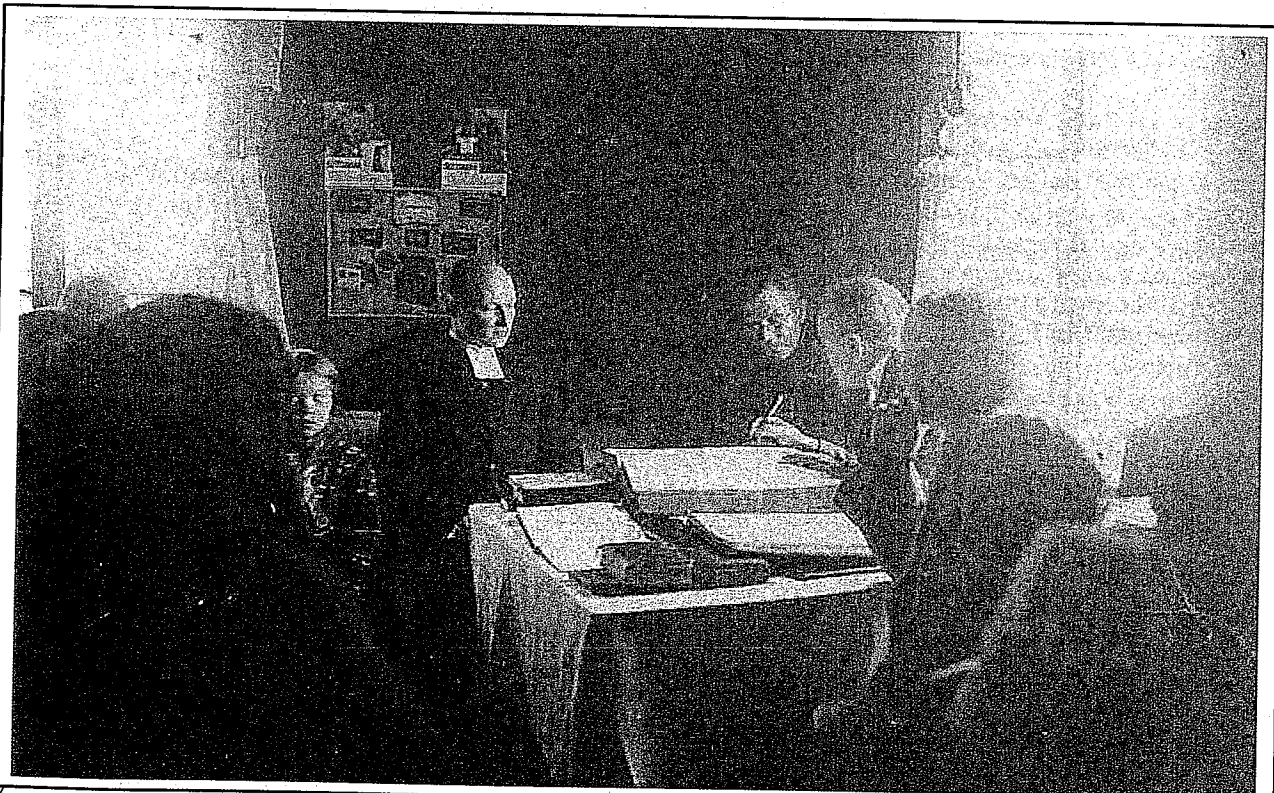
IX

Vilhelm Niilonpoika Malmivaara (Malmberg), Malmivaara, s. 13.2.1854 Lapua, Tynjälän kartano, k. 12.1.1922 Helsinki

Karin Georgint. Rajander, Malmivaara, s. 23.4.1851 Raahe, k. 6.6.1901 Lapua

X

Arvi Einari Wilhelminp. Malmivaara (Malmberg), Malmberg vuoteen 1905, s. 23.5.1885 Kiuruvesi, k. 30.8.1970 Seinäjoki

Kirkkoherra Arvi Malmivaara Ylistaron Kainastolla 1920-luvun kinkereillä Otto ja Maria Hautalammin kodissa

Kunnanjohtaja Ilmari Vuorjoki

Honkajoen kuntaa lähes kolme vuosikymmentä kunnansihteerinä ja kunnanjohtajana luotsannut Ilmari Vuorjoki kuoli pitkäaikaiseen ja vaikeaan sairauteen kotonaan Lapualla sunnuntaina 24. lokakuuta. Hän oli syntynyt Lapualla 19. marraskuuta vuonna 1941 ja oli kuollessaan 62-vuotias.

Kunnanjohtaja Ilmari Vuorjoki teki pitkän päivätyön kunnallisissa tehtävissä. Hän työskenteli aluksi Lapuan kauppalan kansliassa, ja valmistuttuaan sosionomiksi siirtyi Honkajoen kunnansihteeriksi eli silloisen käytännön mukaan hoitamaan "kunnanjohtajan" virkaa. Honkajoen ensimmäiseksi kunnanjohtajaksi hänet nimitettiin lainmuutoksen myötä 1. tammikuuta 1973, ja hän hoiti virkaa aina vuoteen 1995, kunnes siirtyi sairaseläkkeelle ja muutti takaisin synnyinseudulleen Lapualle.

Kunnanjohtaja Ilmari Vuorjoki oli virkauransa aikana monessa mukana. Hän hoiti lukuisia luottamustehtäviä edustaen kotikuntaansa Honkajokea niin alueellisissa kuin maakunnallisissakin organisaatioissa. Ansioistaan hän sai muun muassa Suomen Kuntaliiton myöntämän kultaisen ansiomerkin ja Suomen Leijonan ritarikunnan ansioristin. Sotilasarvoltaan Ilmari Vuorjoki oli ylikersantti. Hän oli myös innokas urheilumies ja nuoruudessaan täydellä sydämellä mukana Lapuan Virkiän toiminnassa. Eläkkeellä ollessaankin hän osallistui aktiivisesti paikalliseen jääkiekko- ja jalkapallotoimintaan.

Ilmari Vuorjokea jäävät lähiomaisista kaipaamaan puoliso Terttu os. Vuorenmaa, poika Jyrki ja tytär Kirsi perheineen, Australiassa asuva sisar perheineen sekä laaja ystävien joukko. Jyrki Vuorjoki jatkaa isänsä viitoittamaa tietä ja toimii nykyään Karvian kunnanjohtajana.

Esivanhempien polku

I

**Jaakko Erkinpoika Uppa, s. 1595-1599 , k. 31.1.1692 Ilmajoki
hautauspäivä**
Barbro Matintytär -, k. 21.12.1684 Ilmajoki hautauspäivä

II

**Tuomas Jaakonpoika Uppa, s. Ilmajoki, k. 1695/96 Ilmajoki
talvella**
Kaarina Joosepintytär -, s. 1632 , k. 29.9.1709 Tyrvää hpv

III

**Matti Tuomaanpoika Uppa, s. 1660 n. Ilmajoki, k. 1717
Ilmajoki**
Liisa Yrjänäntytär Seppälä, Uppa, k. 1.5.1699 Ilmajoki haud.

IV

**Jaakko Matinpöika Uppa, s. 24.2.1684 Ilmajoki, k. 4.4.1758
Ilmajoki**
Kaarina Jaakontytär Korhonen, Latva-Nikkola, Ala-Uppa, s.
25.11.1683 Ilmajoki kpv, k. 12.7.1772 Nurmo

V

**Matti Jaakonpoika Uppa, Ala-Uppa, s. 18.2.1705 Ilmajoki, k.
11.4.1768 Ilmajoki**
Elisabet Martintintytär Latikka, s. 1722 Lapua, k. 30.3.1793
Nurmo

VI

**Elias Matinpöika Ala-Uppa, Wegelius, s. 14.7.1760 Ilmajoki, k.
10.9.1822 Ilmajoki**
Brita Matint. Katila, Uppa, s. 21.2.1768 Seinäjoki vai 18.2.1768,
k. 12.5.1842 Seinäjoki

VII

**Herman Eliiaanpoika Wegelius, s. 26.5.1805 Seinäjoki, k.
19.10.1842 Seinäjoki**
Helena Juhont. Latva-Mäenpää, Wegelius, Uppa, s. 22.6.1808
Seinäjoki

VIII

**Herman Hermanninp. Wegelius, Mäenpää, s. 24.1.1831
Seinäjoki, k. 6.1.1916 Seinäjoki**
Liisa Erkint. Marttila, Mäenpää, s. 14.4.1829 Seinäjoki, k.
2.6.1900 Seinäjoki

IX

**Aleksanteri Hermanninpöika Wegelius, s. 28.1.1873 Seinäjoki
Maria Sofia Ahlberg, Wegelius, Vuorjoki, s. 19.8.1871 Seinäjoki**

X

**Martti Wegelius, Vuorjoki, s. 7.11.1909 Ruskeala, k. 16.8.1989
Pori**
Aune Susanna Pykälämäki, Vuorjoki, s. 27.9.1908 , k. 25.7.1992
Pori

XI

**Veli Martti Ilmari Vuorjoki, s. 19.11.1941 Lapua, k.
24.10.2004 Lapua**

UPAN SUKUHAARA: SKYTÄT JA KYTÄTⁱ

Jooseppi Tuomaanpoika Uppaⁱⁱ (s. 14.3.1663 Ilmajoki k. 1.7.1730 Kurikka) vihittiin Ilmajoella 27.5.1694 Maria Jaakontytär Pietilän (s. -1.1.1673 Ilmajoki k. 8.3.1735 Kurikka) kanssa. Maria Jaakontyttären alkuperästä on kaksi versiota. Toisen tutkimuksen mukaan Maria oli Jaakko Niilonpoika Kytän tytär ja toisen mukaan Jaakko Pietilän tytär Ilmajoelta. Näistä on osoittautunut oikeaksi kauppakirjan ja kärjäkirjan perusteella se, että Maria oli Jaakko Pietilän tytär.ⁱⁱⁱ

Pariskunta asui kahden lapsensa, Jaakon ja Heikin, kanssa Ilmajoen Upassa suuret nälkävuodet 1695-1697. Vuonna 1697 Jooseppi osti Kytän talon Kurikan Miedonkylästä. Lapsia Kurikassa asuessaan perheellä oli neljä tyttäretä ja seitsemän poikaa.^{iv} Kyttä on sukutila, jota on asuttanut Jooseppi Tuomaanpojasta lukien yli 300 vuotta ja edelleen sama suku – Kytän suku.

Skytän eli Kytän isännistä ei ole varmuutta rippikirjojen perusteella 1800-lukua edeltävältä ajalta. Verotietoja myöskään ei pidetä kovin luotettavana lähteenä isäntäluettelon tekemiselle, joten näitä kaikkia lähteitä pitää tarkastella yhdessä.^v Kerron tässä kuitenkin Kytän isännistä Joosepista alkaen huomioiden rippikirjojen, Väinö Kytän selvityksen, Kurikan historia I –teoksen ja Suomen sukutiloja I –teoksen tiedot.

Joosepin pojista Jaakko eli Jaakko Joosepinpoika (s. 1695 Ilmajoki k. 1751 Kurikka) otti talon isännyyden 1722/1723. Hän oli kaksi kertaa naimisissa. Ensimmäisen kerran Maria Jaakontyttären (s. 1694 Ilmajoella) kanssa. Toisen kerran Liisa Erkintyttären (s. 1697 leski) kanssa. Liisa jäi toistamiseen leskeksi Jaakon kuoltua vuonna 1751. Suomen sukutiloja I –teoksen selvityksessä on vuodesta 1751 lähtien merkitty Jaakon ja Liisan poika **Jaakko Jaakonpoika** (s. 1722 Kurikka k. 1785 Kurikka) Kytän isännäksi.

On myös ilmeisesti lähteitä, joiden perusteella Jaakko Jaakonpojan isännyyden alkamisajankohdaksi on mm. Kurikan historia I –teoksessa merkitty vuosi 1743. Tätä vuotta ennen on Jaakko Joosepinpojan vielä eläessä isännyyttä hoitanut mainitun teoksen mukaan Tuomas Jaakonpoika Kyttä vuoden 1739 ajan. Todennäköisempää on, että kyseessä ei ole Tuomas Jaakonpoika vaan Tuomas Joosepinpoika. Vuonna 1739 rippikirjaan on merkitty Skyttälässä asuva Tuomas Joosepinpoika, joka on merkitty vuoden 1739 jälkeen Ilmajoelle (i Ilmola). Tuomas Joosepinpoika oli Jaakko Joosepinpojan veli ja kelloseppä. Vuosien 1740-1742 ajalle isännyyttä hoitamaan on merkitty Kurikan historia I –teoksessa Heikki Jaakonpoika Kyttä. Tältä osin myös kyseessä voi olettaen olla Tuomas Joosepinpojan ja Jaakko Joosepinpojan veli Heikki Joosepinpoika. Heikin ja Tuomaksen henkilöllisyydet ovat vielä varmistumatta.

Jaakko Jaakonpoika Kyttä (s. 1722 Kurikka k. 1785 Kurikka) oli naimisissa Anna Antintyttären kanssa. Heillä oli yhdeksän lasta, joista **Anna Jaakontytär Kyttä** (s. 1748/1746 Kurikka k. 1811 Kurikka) otti talon miehensä Matti Matinpoika Miedon kanssa 1780-luvulla. Isännöisyys oli näin Jaakon vävyllä. Annan isä Jaakko kuoli vuonna 1785. Annan ja Matin lapsista **Iisakki Matinpoika Kyttä** (s. 1779 Kurikka k. 1831 Kurikka) otti päätalon tilan isännöidyden vuonna 1808. Iisakki oli naimisissa Maria Antintyttären kanssa. Heillä oli kahdeksan lasta.

Maria Antintytär emännöi puolta Skyttälän manttaalista miehensä kuoleman (k. 1831) jälkeen. Rippikirjoihin on merkitty myös Maria Antintyttären emännöimään Skyttälään Iisakki Iisakinpoika itsellisenä eli siihen maailman aikaan yrittäjänä toimivaksi. Toisen puolen manttaalista eli Skyttä n:o 15 sai Marian ja Iisakin lapsista **Liisa Iisakintytär Kyttä** (s. 1812/1814 Kurikka k. 1898 Kurikka)^{vi} ja isännöisyys oli Liisan puolisoilla eli vävy Mikko Mikonpojalla. Mikko toimi myös lautamiehenä.

Sukutilat –teoksen mukaan tulkittuna Maria Antintyttäreltä manttaaliolosuus, jossa pääarakennus sijaitsee, on vuonna 1844 siirtynyt Liisa Iisakintytär Kytälle. Liisan ja Mikon pojasta **Jaakko Mikonpoika Kytästä** (s. 1845 Kurikka k. 1885 Kurikka) tuli isäntä vuonna 1872. Tätä isännöityä ennen Jaakko Mikonpoika on merkitty torppariksi Skytän n:o 15 Vähämäen torppaan.^{vii} Kytässä oli 1830 –luvulla seuraavanimisiä torppia: Kytölä, Kivineva, Friberg, Alanko, Lahti, Kalmia (Kallio?), Ruohomäki, Vähämäki, Lahtiharju, Rajamaa, Hyrymäki, Saarberg, Äkkinäinen ja Hakala. Myöhempiä torppia ovat olleet Korpinen, Mäkinen, Peura, Tuomisto, Ilkka ja Heinineva.^{viii}

Jaakko Mikonpoika Kyttä meni naimisiin Maria Vilhelmiina Juhontyttären kanssa. Heillä oli neljä lasta: Juho, Maija-Liisa (Maria), Mikko ja Vilhelmiina (s. 13.9.1874 Kurikka k. 13.9.1874 Kurikka). Maria Vilhelmiina Juhontyttären (s. 1.1.1845 Kurikka k. 22.9.1874) kuoleman jälkeen Jaakko meni toisiin naimisiin Amalia Jaakontytär Kuuttin kanssa. Jaakolla ja Amaliilla oli viisi lasta. Jaakko kuoli vuonna 1885, jonka jälkeen vuonna 1889 Amalia ja lapset siirtyivät Rinta-Kakkurin Seinänevan/Kivelän torppaan. Jaakon ja Marian pojat Juho ja Mikko lähtivät Amerikkaan. Heidän tyttärensä Maija-Liisa (Maria) Kyttä laitettiin isänsä kuoltua kasvatiksi Koukkariin vuonna 1886. Maija-Liisa meni naimisiin torpparinpojan ja kirkkovaltuuston^{ix} jäsenen Iisakki Iisakinpoika

Fribergin kanssa. Hän oli aina vuoteen 1894 Fribergin torpan emäntä.^x Suomen sukutiloja I -teoksessa mainitaan, että tila päätaloineen oli perikunnalla vuodet 1885-1894.

Vuonna 1893 Mikko Jaakonpoika Kyttä myi Maija-Liisalle (Merialle) ja hänen miehelleen Iisakki Iisakinpoika Fribergille perintöosuutensa "...mainitussa paikassa ikuseksi omaisuudeksi." Maija-Liisa ja Iisakki saivat tämän osuuden haltuunsa vuonna 1894. Kauppakirjasta käy myös ilmi, että Mikko Jaakonpojan holhoojana toimi erikseen laaditulla valtakirjalla Samuel Koukkari. Samuelin tuli asiakirjan mukaan maksaa Iisakille ja Maija-Liisalle Peuralle myydyin Kainaaston maan Uuden maan kauppahinta, irtaimiston arvo ja toimittaa säilyttämänsä tilan kiinteää omaisuutta koskevat asiakirjat. Samoin Juho Jaakonpoika myi oman osuutensa Iisakille ja Maija-Liisalle. Asiakirjassa mainitaan myös, että Maija-Liisa on perinyt äidiltään Maria Vilhelmiina Juhontyttäreltä 1/60 manttaalia, josta on kärjäkirja. Näin päätaloa asuttivat vuodesta 1894 Iisakki ja **Maija-Liisa (Maria) Kyttä** (s. 1870 Kurikka k. 1934 Kurikka).^{xi}

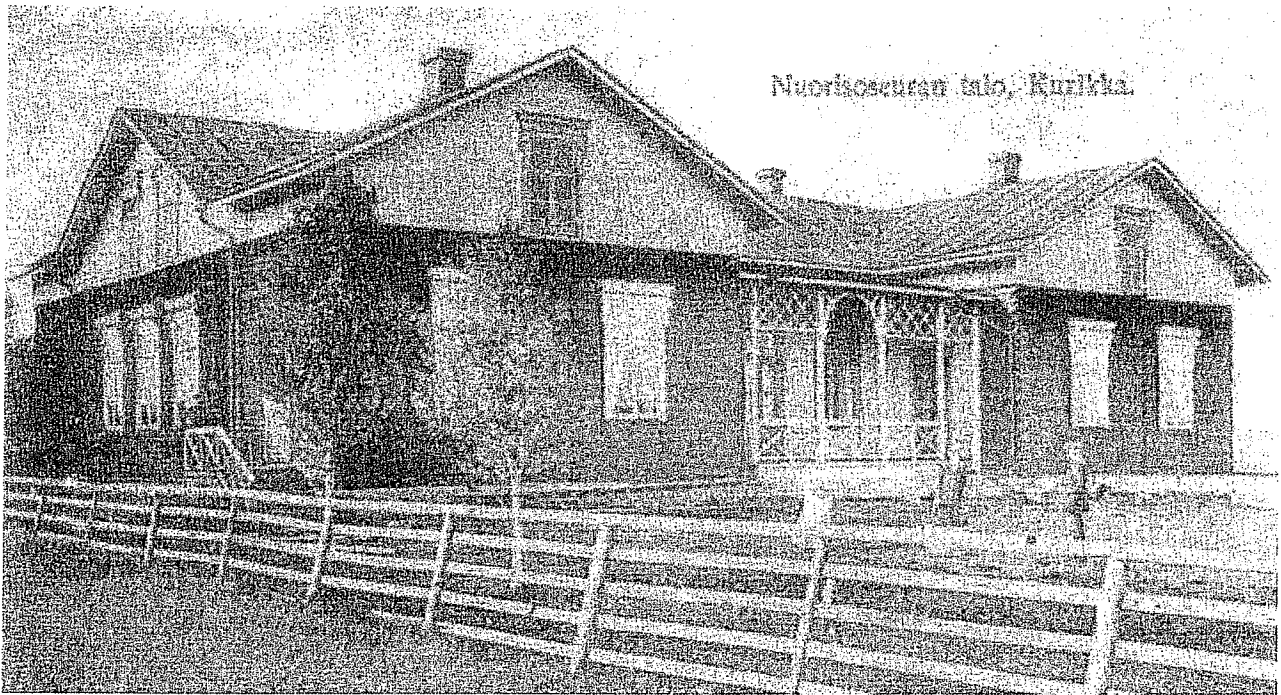
Iisakki Iisakinpoika
Rinta-Kyttä (ent. Friberg)

Maija-Liisa (Maria)
Rinta-Kyttä

Iisakilla ja Maija-Liisalla ei ollut helppo aika edessään. Vuosisadan vaihteen tienoilla heillä oli vaikea taloudellinen tilanne. Naapuri kyseli "...kannattaako tuota riihtä korjata kun talo menee", kun Iisakki oli riihtä korjaamassa. Eräänä sunnuntaina oli perhe mennyt kirkkoon ja Säntin isäntä oli kopauttanut Iisakkiä olkapäälle. Säntin isäntä kehotti Iisakkiä juttelemaan kirkonmenojen jälkeen hänen kanssaan. Iisakki sai Säntin isännältä lainaa.^{xii} Asiakirja vuodelta 1895 kertoo, että kihlakunnanoikeuden kiinnityspöytäkirjat oli tarkastettu viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Kiinnityksiä oli tehty taloon ja maihin isoista summista vuosien 1878-1888 välillä. Samassa asiakirjassa todetaan, että Maija-Liisa kiinnittää ¼ manttaalia Kytän talosta Suomen Hypoteekkiyhdistykselle vakuudeksi aikaisempien kiinnitysten yhteen lasketusta 12 000 markasta korkoineen ja muine kuluineen.^{xiii}

Kytän päätalo oli kaksikerroksinen ja myytiin vuonna 1899 Kurikan nuorisoseurantaloksi, josta on valokuva 1910 -luvulta. Talosta käytettiin hirsikehikot nuorisoseuran rakentamiseen Kankaankylään. Kurikan historia II.2 -teoksessa kerrotaan seuraavaa: "... hirsistä Salomon V. Birling urakoi tilavan seurantaloon. Lattiat ja muita viimeistelytyöitä tehtiin erillisinä urakoina. Talon juhlahuone oli kahdeksan syltää pitkä (n. 14,2 m) ja viisi syltää leveä (n. 8,9 m). Salin päässä oli tilava näyttämö, jonka sivuilla olivat pukuhuoneet. Kaksiosaisessa rakennuksessa oli lisäksi vahtimestarin asunto ja ravintolatilat. Hanke maksoi seuralle 12 000 markkaa."^{xiv} Vuonna 1924 seuratalo siirrettiin Kurikan Kirkonkylään. Talo on purettu 1990 -luvulla.

Lähde: Etelä-Pohjanmaan historia –teossarja. Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliitto.

Samoihin aikoihin, kun päätalo myytiin, Iisakki rakensi uuden asuinrakennuksen perheelleen. Uudessa puisessa punaiseksi maalatussa päärakennuksessa oli neljä huonetta alakerrassa ja kaksi huonetta yläkerrassa. Samoihin aikoihin on rakennettu talli kolmelle hevoselle. Vuonna 1913 rakennettiin navetta, jossa oli sijat 10 lehmälle ja karjakeittiö. Sauna rakennettiin vuonna 1916. Tilalla on vielä kaksi kivikellaria, joista toinen oli vanha ja toinen rakennettiin vuoden 1918 jälkeen. Lisäksi oli vielä riihirakennus, kaksi aittaa, kärry- ja puuliiteri.^{xv}

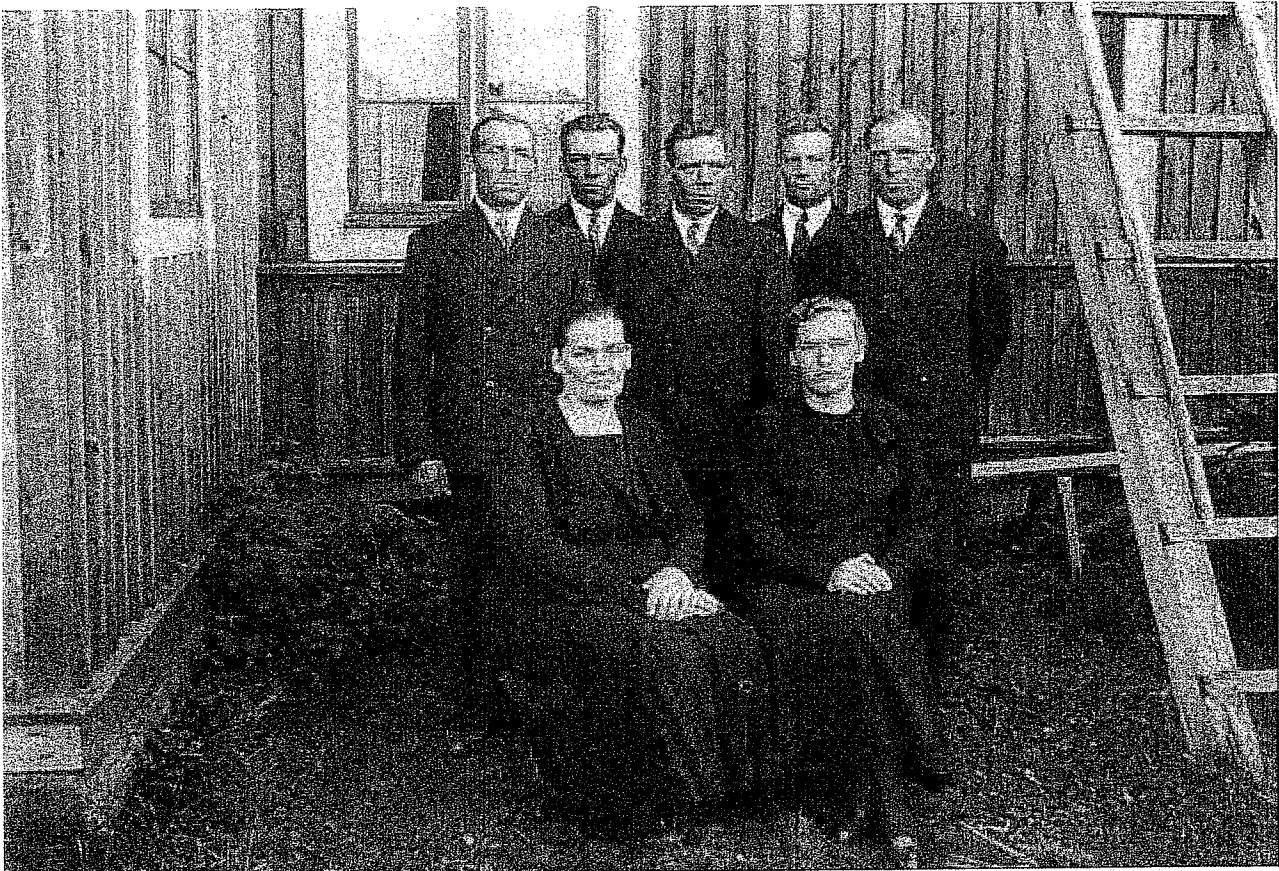
Iisakille ja Maija-Liisalle syntyi kahdeksan lasta. Lapset ikäjärjestyksessä olivat Anni (s.1890), Juho (s. 1892), Hilja (s. 1895), Iisakki (s. 1896), Felix (s. 1899), Eino (s. 1901), Väinö (s. 1904) ja Elsa (s.1911). Iisakki ja Jussi (Juho) olivat vanhimpina kovia työmiehiä. Muistetaan, että Kytän miehet kunnostivat valtiolle paloja Mietaantiestä, joka johti Kurikan kirkolle. He ajoivat hietaa ja olivat tukkitöissä. Näin tuli tienattua.

Anni muutti Amerikkaan ja meni naimisiin Ahvenanmaalta kotoisin olevan Hjalmar Niemen kanssa. Jussi (Juho) osti maineen Kolkkilan talon Kurikassa ja muutti sen nimeltään Koskirannaksi. Iisakki osti maineen talon Ilmajoelta. Feeli (Felix) kävi Amerikassa ja palatessaan osti sukulaiselta

Lähde: Jutila K. T. Suomen sukutilat II. 1940. Helsinki, kivi. Kuvassa myydyn Kytän talon tilalle rakennettu punainen puutalo.

maineen talon Kauhajoelta. Eino kävi Kanadassa tekemässä rakennustöitä voimalaitoksen padolla ja palasi takaisin Kurikkaan maata viljelemään. Kytä jaettiin Väinön ja Einon kesken. Eino asutti päätalon. Elsa muutti puolisonsa kanssa Tampereelle.^{xvi} Nykyisin päätalon paikalla on uusi punatiilinen asuinrakennus, jota asuttaa Einon jälkipolvi. Kytän maat ovat edelleen Kytän suvulla.

Yllä oleva kuva on otettu Maija-Liisa (Maria) Rinta-Kytän hautajaispäivänä Kytässä Kurikassa 23.9.1934. Kuvassa vasemmalta oikealle takarivissä Rinta-Kytän veljekset Jussi (Juho), Eino, Iisakki, Väinö ja Feeli. Edessä vasemmalta oikealle Rinta-Kytän tyttäret Hilja ja Elsa. Tytär Anni lähti Amerikkaan vuonna 1916, joten Anni puuttuu kuvasta.

Kirjoittaja: Marita Aho (o.s. Rinta-Kyttä)

¹Aho Marita, sukututkimukset, Kurikan rippikirjat UK 87, UK 88, UK 90, UK 91

² Seinäjoen Uppa –sukuseuran sukututkimukset

³ Piirto Tapio. Maria Jaakontytär Kytän alkuperästä. Eteläpohjalaiset Juuret –lehti, 17-18

⁴ Seinäjoen Uppa –sukuseuran julkaisu 2004, Uppa 1675-1846

⁵ Rinta-Tassi Osmo. Kurikan historia I. 1980. Vaasa Oy:n kirjapaino. Sivulla 514 todetaan

isäntäluetteloiden laadinnan osalta mm. seuraavaa: ”Perusaineistona on käytetty ...maakirjoja (alkavat 1540 –luvulla), kymmenysluetteloita (alkavat 1540 –luvulla), henkikirjoja (alkavat 1630 –luvulla), katselmus- ja maanjakoasiakirjoja (1680 –luvulta lähtien) ja rippikirjoja (alkavat 1720 –luvulla)...mainittujen asiakirjojen tietoja on voitu

tarkistaa ja täydentää käräjäpöytäkirjoista, seurakunnan historiakirjoista ja muista lähteistä.”

⁶ Aho Marita, tutkimus, kauppakirja vuodelta 1893

⁷ Leppäkoski Erkki, sukututkimukset

⁸ Kyttä Asko, tutkimus

⁹ Rinta-Kyttä Martti, kertomus (Iisakki oli kirkkovaltuuston jäsen, valtuustoaika ei ole varma)

¹⁰ Leppäkoski Erkki, sukututkimukset

¹¹ Aho Marita, tutkimus, lainhuudatuspöytäkirjat 1895 alkaen

¹² Kyttä Asko, kertomus

¹³ Aho Marita, tutkimus, rasiustodistus vuodelta 1895

¹⁴ Rinta-Tassi Osmo. Kurikan historia II.2. 2004.

Kurikan Kaupunki. Saarijärven offset, 801

¹⁵ Jutila K. T. Suomen sukutilat II. 1940. Helsinki, Kivi, 496

¹⁶ Kyttä Asko ja Martti Rinta-Kyttä, kertomukset

ALMA RINTA-KYTTÄ (s. 1905 o.s. Korpi-Tassi) TÄYTTI HELMIKUUSSA 2005 100 –VUOTTA

Alman isä oli Kakkurin Myllyniemi –nimisestä torpasta. Isä oli mennyt Amerikkaan 18 vuotiaana ja ollut rautalankatehtaalla ja metsätöissä Amerikassa 9 vuotta. Kerrottiin, että Salomon –isä oli tullut veturin kyytillä Kurikkaan, kun oli Suomeen palannut.

Alman äiti oli Eliina Korpi-Tassi (ent. Mäki-Tassi). Almalla oli kaksi veljeä ja viisi siskoja, joista yksi oli Alman äidin edellisestä avioliitosta. Siskoista yksi kuoli aivokalvontulehdukseen ja kaksi keuhkotautiin.

Alma etsi lapsena muiden lasten kanssa hietäläjällä komeita kiviä kivilehmiksi. Kivilehmiä lapset laiduntivat tikuista tehdyssä aitauksessa. Lisäksi oli itse tehtyjä lankapalloja, joilla leikittiin pallopelejä. Oli hienoa saada myöhemmin ihan kumipallo. Joskus lapset heittivät puukarikalla seipään tappeja, mikä oli eräänlaista keilaamista tai kapulan heittoa. Kaadoista kisailtiin ja palkinnoksi sai jonkin karamellin. Myös nykyisinkin tuttua ruutua hypeltiin.

Töihin lapset saivat myös osallistua. Kananmunia kerättiin, mutta yksi pesämuna kananpesään piti jätettää. Kanat saivat Alman pienenä ollessa kulkea vapaasti pihamaalla. Kanat olivat ruskeita ja erilaisia kukin väritykseltään. Kukot olivat koreita ruskeaa entisaikojen rotua. Myöhemmin kanat laitettiin häkkiin. Kanat saivat kolme viikkoa hautoa uudet kananpojat.

Monenmoista työtä Korpi-Tassissa tehtiin. Kontrahteja Korpi-Tassissa luettiin suullisena ja kirjoitettiin torpparien kanssa vielä Alman ollessa pieni. Torpparit viljelivät ja kuokkivat maata kontrahdin mukaan. Torpparien lehmät kulkivat mailla vapaasti, mutta Korpi-Tassin omat lehmät olivat aidatulla alueella. Korpi-Tassin maat alkoivat Juonenkylän rajalta, joten matkaa lypsylle lehmien laidunalueille oli noin kaksi kilometriä. Kun kontrahdit loppuivat, lehmiä laidunnettiin metsän keskelle aikoinaan raivatussa pellossa, jolla oli pieni hirsinen lato. Latoon kerättiin lehtikervoja kuivumaan lampaita varten. Lampaille murrettiin pajun ja lepän lehtiä lammaskarsinaan talvellakin. Riekot heitettiin köökin pesään. Myös omat siat ruokittiin ja porsaat porsitettiin. Korpi-Tassissa kudottiin itse miesten arkipukukankaat. Lampaista saatiin villat ja pellavaakin viljeltiin. Rohtimet ja pellava kehrättiin langoiksi. Ruuatkin jouluna ja arkena valmistettiin pitkälti omista tarpeista.

Ensimmäisen kinkerikoulukokemuksen Alma sai Korpi-Tassissa, kun yksi opiskelijatyöistä, Laimi, kantoi Alman sylissään mukaan yläkertaan laulutunneille. Penkillä seisten Alma osallistui

tunnille laulaen ”sinkoillen leikkien lumi peittää maan...”. Kiertokoulun oppilaat olivat tuohon aikaan lähes aikuisia. Kiertokoulu kierti kinkerikunnittain ja pitkät kahden istuttavat pulpetit seurasivat mukana. Koulupakkoa ei vielä ollut eli koulu oli täysin vapaaehtoista. Alma myös kävi kiertokoulua kaksi vuotta ennen kuin koulupakko tuli. Alma kävi myös nelivuotisen kansakoulun viimeisen lukuvuoden päättyessä vuonna 1918. Koulussa piti olla kriffelit ja puusyrjäiset taulut mukana. Korpi-Tassissa oli kaksi taulua ja kriffeliä, jotka olivat ahkerassa käytössä Korpi-Tassin lapsilla.

Rippikouluun Alma meni 15 vuotta täyttäneenä. Rippikoulua tapasi olla viikko syksyllä ja toinen viikko keväällä. Pappi sattui sairastumaan, kun Alman piti mennä rippikouluun. Niinpä rippikoulu pidettiin kirkossa kuulustellen katekismusta ja raamatunhistoriaa. Alma pärjäsi kuulusteluissa niin, että rippikoulu kesti hänellä vain yhden päivän. Myöhemmin Almaa pyydettiin Mietaankylän pyhäkoulunopettajaksikin, mutta ei Alma suostunut. Almalla riitti töitä Korpi-Tassissa miehensä Iisakki Rinta-Kytän (s. 1896 ent. Kyttä) kanssa, kun äiti oli jo vanha ja isä sairaaloinen.

Mietaankylän nuoret kulkivat iltamissa. Almakin kävi Raittiusseura Ponnistuksen järjestämässä iltamissa nuorisoseuran talolla. Iltamissa oli ohjelmana runonlausuntaa, puheita ja näytelmiä. Tanssia ei tuohon aikaan ollut kuin yksi tunti. Iltamien järjestämiseen tarvittiin tuohon aikaan nimismiehen lupa. Tiedetään, että Iisakki oli näyttelemässä Raittiusseura Ponnistuksessa kuten mm. kauppias Juho Oksa. Alma tunsikin Kytän pojat koko elämänsä hyvin, kun olivat samalta kylältä. Iisakin veli Väinö Kyttä oli ollut kansakoulussa Alman kanssa samalla luokalla. Oli sattuma, kun sitten Alma ja Iisakki menivät naimisiin vuonna 1927.

Pian vihkimisen jälkeen Alman äiti pyysi Alman ja Iisakin asumaan Korpi-Tassiin, koska Alman isä oli niin sairaaloinen eikä enää kyennyt talon töitä tekemään. Alman veljetkin olivat vielä liian nuoria ottamaan talon isännöytystä. Alman isä kuoli vuonna 1928. Alma ja Iisakki olivat Korpi-Tassissa 10 vuotta. Tuona aikana syntyi kolme tytärtä: Elma, Anni ja Aino.

Kun Alman veljet pääsivät isännänikään, Korpi-Tassi jaettiin kahtia. Iisakki lähti etsimään Seinäjoen kiinteistökonttorille taloa maineen omalle perheelleen. Iisakki ja Alma kävivät katsomaan Ilmajoella sijaitsevaa Pohjolan tilaa ja ostivat sen. Tiedetään, etteivät isännät olleet aikaisemmin tahtoneet tilalla pysyä ja talolla oli mennyt kehnosti. Iisakki oli todennut Pohjolasta, että maat on talon ympärillä, mikä on hyvä asia ja että kyllä meistä nyt sitten tuli ilmajokisia. Pohjolan talosta ei tarvinnut kauas lähteä maatöihin kuten Korpi-Tassissa tai Kytässä piti. Pohjolassa sitten syntyi Martti-poika.

Sukunimeä Iisakki ja Alma eivät Pohjolaksi muuttaneet, vaan pitivät sen Rinta-Kyttänä.

Töitä Alma ja Iisakki tekivät Pohjolassa uutterasti. Iisakki oli talvisodassa, mutta ei enää jatkosodassa. Alma oli vuosia vapaan huollon sihteerinä. Talvisodan ja varsinkin jatkosodan jälkeen Iisakki alkoi sairastelemaan niin, että ei pystynyt kovaan työntekoon samalla tavalla kuin ennen. Alma tapasikin sanoa, kun ulkona oli aamulla uutta lunta satanut, että ulkona lumessakaan ei ole kuin minun ja kissan jäljet. Sotien jälkeen tuli kuitenkin uusi tiilinen kivinavetta rakennettua Pohjolaan. Sodan jälkeen sementtiä ja muita rakennustarpeita oli vaikea saada, esim. pärekatto saatettiin panna puoliksi ja siirtää uuden ladon päälle, koska nauvoja ei ollut. Vuonna 1963 Iisakki kuoli. Pohjolan isännäksi tuli Martti ja nykyään isäntänä on Martin poika. Martti rakensi uuden navetan ja nyt hänen poikansakin on navettaa laajentamalla rakentanut.

Alma on syntynyt aikana, jolloin Suomi oli vielä Suurruhtinaan maa. Alma on kokenut ajat kotirintamalla Suomen itsenäistyessä ja Suomen puolustaessa itsenäisyyttään. Alma on myös nähnyt, kun Suomessa jälleenrakennettiin ja kun Suomesta tuli EU:n jäsen. Ihmetellä on saanut sitä kehityksen nopeutta, joka on tapahtunut niin monessa asiassa. Hänet tunnetaan aktiivisena aikansa seuraajana ja vireänä eläkeläisenä ikäisekseen. Sietää nykypäivän ihmisen olla kiitollinen ja onnellinen siitä, mitä on nyt. Ennen oli monen moni asia toisin.

Kirjoittaja: Marita Aho o.s. Rinta-Kyttä

MISTÄ TULIVAT SUKUNIMET SKYTTÄ JA KYTTÄ?

Jooseppi Tuomaanpoika Uppa (s. 14.3.1663 Ilmajoki k. 1.7.1730 Kurikka) osti 1697 Kytän talon. ja otti myös käyttöönsä talon nimen Skyttä. Tämä nimi seurasi perheen jäsenten jälkipolvilla.¹ Tuolloinhan paljolti rippikirjamerkinnot talojen nimien mukaan ovat toimittaneet sukunimen virkaa. Nykyäänkin Skyttä -sukunimeä kantaa suuri osa sukumme jäseniä, joiden esi-isien ja -äitien juuret ovat Kurikassa.

Skyttä oli Kurikan Miedonkylän ensimmäisiä uudistaloja. Antti Laurinpoika Skytt oli vallannut 1567 vuoteen mennessä itselleen sijan Miedonkylässä.² Vuoden 1568 merkinnöissä on käytetty Skytt -nimeä. Tästä tilan nimestä juontuu suvun nimi Skyttä. Talon ensimmäinen asukas on ollut kuninkaan metsänvartija. Ruotsissa ja niin silloisessa Suomessakin kaikki maa oli kuninkaan. Asumisoikeuden menetti ellei pystynyt maksamaan veroja.³ Jooseppi Tuomaanpoika Uppa teki talokaupat 1600-luvulla. Talonpojilla oli tuohon aikaan perintömaahan ns. sukulunastusoikeus. Jos joku osti perintötilan, hänen oli tarjottava sitä

kolmilla käräjillä aikaisemman omistajan suvun jäsenten lunastettavaksi. Kytän talo oli muutettu perintötalosta kruununtilaksi.⁴

Kyttä -sukunimeä on alettu käyttää 1800 -luvun loppupuolella. Tarina kertoo, että pappi oli kinkereillä sanonut, ettei siinä mitään ässää tarvita ja nimen muutos oli sillä selvä.⁵ Tämän kertomuksen ajoituksen perusteella ja joidenkin sukututkimusten perusteella tämä on tapahtunut noin vuonna 1870 Jaakko Mikonpoika Kytän (s. 1845 Kurikka k. 1885 Kurikka) isännöidessä Kytän taloa.

Jaakon tytär Maija-Liisa (Maria) (s. 1870 Kurikka k. 1934 Kurikka) meni naimisiin Fribergin torpparin pojan Iisakki Iisakinpoika Fribergin kanssa jo ennen Kytän talon isännöityä. Kytän talon kaupakirjoihin Maija-Liisa (Maria) on merkitty ”Maria Jaakontytär Friberg eli Skyttä”. On myös mahdollista, että sukunimen ”muutos” on tapahtunut kinkereillä vasta Iisakin isännöidessä taloa tai rinnakkain on ollut käytössä tuolloin Skyttä ja Kyttä viranomaisesta riippuen.

Kurikassa oli muitakin Kytän taloja perinnönjakojen seurauksena. Tämän vuoksi Iisakki ja Maija-Liisa (Maria) ottivat käyttöön Rinta -etuliitteen. Täten Kurikasta on lähtöisin myös Rinta-Kyttä -sukunimellä olevia sukumme jäseniä. Tämän etuliitteen tiputti 1930 -luvulla osa suvun jäsenistä pois ottaen käyttöön entisen Kyttä -nimen, koska Kyttä -nimen kantajien määrä väheni paikkakunnalta poismuuttojen seurauksena. Löytyy myös Skyttä -sukunimen ottaneita.

Skyttä tai Kyttä -sukunimen alkuperää on paljon tutkinut Tuula Lind.⁶ Hän kirjoittaa, että ”mm. Pohjanmaalta löytyy Skyttejä, joiden alkuperä viittaa kruunun metsästäjiin, turkisvirkamiehiin, joista Lohtajan paikallishistoria kertoo seuraavasti: Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla oli vuoden 1620 vaiheilla yhteensä parikymmentä kuninkaan metsämiestä eli kruunun kyttä. Heidät oli vapautettu vuotuisverosta, karjarahoista, kyydityksestä ja kestityksestä sekä muista ylimääräisistä veroista, paitsi myllytullista. Pyyntimatkoilta palatessaan heillä oli oikeus vaatia talonpojilta olutta ja ruokaa sekä kyytihevosiä turkisten kuljettamista varten. Viedessään saalista Tukholmaan he saivat matkustaa ilman maksua sekä maalla että merellä, niin kuin kruunun virkamiehet ikään.” Tuula Lind kertoo myös, että ”nimi on ollut alkujaan sotilaiden ammattinimi, lisänimi, josta myöhemmin on tullut talon ja/tai kylän nimi. Vähitellen siitä on myös kehittynyt sukunimi. Nimien kantajat siis eivät välttämättä ole sukua keskenään. Skyttä on useassa yhteydessä käytetty ammattinimi muodossa Skytt ja Skytte. Se viittaa kruunun/turkis -metsästäjiin...”

Kirjoittaja: Marita Aho (o.s. Rinta-Kyttä)

Kirjoittaja: Marita Aho (o.s. Rinta-Kyttä)

Edellisen jutun viitteet:

¹ Aho Marita, Kurikan rippikirjojen mikrofilmit
(rippikirjamerkinnot)

² Rinta-Tassi Osmo. 1980. Kurikan historia I. Vaasa
Oy:n kirjapaino, 79

³ Kyttä Asko, kertomus

⁴ Rinta-Tassi Osmo. 1980. Kurikan historia I. Vaasa
Oy:n kirjapaino, 252,253

⁵ Kyttä Asko, kertomus

^{xvi} Lind Tuula, 1 Skyttien alkuperästä (vielä
julkaisematon teos), 3

Ei saisi savun mennä samasta reijästä, josta
muurarikin, sanoo Uppalaanen muurarille.

Tukus ku Ilomäen paapan taivahantie.

Ollahan yhyres syömisen jyrskes niin ku Ala-
Nikkoolan väki.

Ilomäen ja Kallion uunis niin tiraji ja täräji, ei sielä
mulle mitään annettu, rikkahat siinä nii välinsä
täräjää, sanoo Nurkka-Kaisa laskiaassa.

Harvallensa kun Pajuluoman vellis jauhoja.

Hei, hei poikani, mistäs tuut? huuti Rinta-
Nikkoolaanen, vaikka kuka olis tiellä vastahan tullu.

Yälläkin ne pirut kuakkii, sanoo Sippoolan Ylli, ku
aamulla yhyreksän aikana flikasta tuli.

Hullu, kun en ottanu kurinta, sanoo Heikin Kaisa,
kun ei hyppelhön haettu.

Kaunis kutaales, sanoo Ville, kun flikkaa tarkasteli.

(Lähde: Sananparsia Etelä-Pohjanmaalta, WSOY,
1938)

Leppoisaa ja
virkistävää kesäaikaa
kaikille uppalaasille!

August Malmström (1829-1901)

POBLIAISTEN MÄSSI

